

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Handleiding MOOI 2026

Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie

Elektriciteit, Gebouwde Omgeving, Industrie, Koolstofverwijdering

In opdracht van het ministerie van Klimaat en Groene Groei en het
ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

>> Duurzaam, Agrarisch, Innovatief
en Internationaal ondernemen

Inhoud

Introductie	3
1 Klimaatakkoord en MOOI	5
2 MOOI-Missies	8
2.1 MOOI-missie Elektriciteit	8
2.2 MOOI-missie Gebouwde omgeving	11
2.3 MOOI-missie Industrie	14
2.4 MOOI-missie Koolstofverwijdering	17
3 Voorwaarden en beoordeling	20
3.1 Voorwaarden	20
3.2 Algemene beoordelingscriteria van de aanvragen	22
3.3 Beoordeling door rangschikking van de aanvragen	22
3.4 Onderneem maatschappelijk verantwoord	25
4 Opbouw van het projectplan	26
5 Subsidie en projectkosten	27
5.1 Beschikbaar subsidiebudget en maximale subsidie	27
5.2 Waarvoor kunt u subsidie aanvragen?	27
5.2.1 Industrieel onderzoek (IO) en Experimentele ontwikkeling (EO)	27
5.2.2 Kostensoorten	28
5.2.3 IO en EO door onderzoeksorganisaties	28
5.2.4 Hoe kan niet-technisch/sociaal wetenschappelijk onderzoek kwalificeren als IO of EO?	28
5.2.5 Overige projectactiviteiten	29
5.3 Onvoorziene activiteiten	30
5.4 Subsidiepercentages	30
5.5 Verdeling van de projectkosten	31
5.6 Samenwerkingsovereenkomst	31
5.7 Overige aandachtspunten	32
6 Het aanvraagproces	34
6.1 De 4 fases van het aanvraagproces	34
7 Onderdelen van de subsidieaanvraag	36
7.1 Uitleg onderdelen subsidieaanvraag	36
8 Als uw project subsidie krijgt	39
9 Topconsortia voor Kennis en Innovatie en RVO	41
Bijlage 1: Loonkostensystematieken	43
Bijlage 2: Is een aanvrager een onderneming in moeilijkheden volgens de AGVV?	45
Bijlage 3: Woordenlijst	48

Introductie

Deze handleiding gaat over het indienen van een vooraanmelding en subsidieaanvraag voor de regeling Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) in 2026, specifiek voor projectvoorstellen die passen in de:

- MOOI-missie Elektriciteit
- MOOI-missie Gebouwde Omgeving
- MOOI-missie Industrie
- MOOI-missie Koolstofverwijdering

In deze handleiding staat wanneer uw project wel en niet subsidie krijgt, en de manier waarop wij uw voorstel beoordelen. Ook leest u over hoe deze missie bijdraagt aan de Klimaatdoelen, de subsidiepercentages, de stappen die u moet doorlopen om uw aanvraag voor te bereiden en in te dienen, en wat er na de goedkeuring van uw subsidieaanvraag gebeurt.

Deze handleiding bevat een toelichting op de themabeschrijving, innovatiethema's en onderzoeks- en ontwikkelrichtingen, zoals vastgelegd in [bijlage 4.2.6 van de regeling](#). Bekijk ook onze [MOOI-webpagina's](#) voor de meest actuele informatie.

Bij het lezen van deze handleiding kunt u de woordenlijst in [bijlage 3](#) van deze handleiding gebruiken.

Wijzigingen

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de laatste MOOI-openstelling zijn:

- In 2026 is de missie Koolstofverwijdering toegevoegd aan de MOOI-missies. U kunt voor deze missie een aanvraag indienen.
- Voor de missies Elektriciteit, Gebouwde omgeving en Industrie is elk apart € 20 miljoen subsidie beschikbaar. Voor de missie Koolstofverwijdering is € 10 miljoen subsidie beschikbaar.
- Als uw onderneming kwalificeert als een onderneming in moeilijkheden, kunt u tot € 300.000 subsidie aanvragen onder het de-minimis steunkader. U moet dan nog wel beschikken over voldoende de-minimis steunruimte.
- Het vaste uurtarief van € 60 is opgehoogd naar € 80.

De handleiding gaat dieper in op deze wijzigingen.

Vragen of advies?

Heeft u vragen of twijfelt u of uw project binnen deze subsidie past? Neem dan contact met ons op via klantcontact@rvo.nl of telefoonnummer 088 042 42 42.

Of vraag ons vooraf, zonder verplichtingen, advies over uw projectidee. Gebruik hiervoor het [projectideeformulier](#). Een van onze adviseurs neemt persoonlijk contact met u op.

Belangrijk om te weten:

- Onderdeel van de subsidieaanvraag is een projectplan. Een projectplan bestaat uit samenhangende activiteiten die tot resultaten en daarmee tot de projectdoelstelling leiden. In [hoofdstuk 4](#) van deze handleiding leest u hier meer over. Let bij het opstellen van uw projectplan op het maximaal aantal pagina's per onderdeel. Een projectplan dat niet bondig en niet concreet is, behaalt een minder hoge score op het criterium 'kwaliteit project'.
- In de publicatie in de Staatscourant staat "missiegedreven onderzoek, ontwikkeling en innovatie ter invulling van onderzoeks- en ontwikkelrichtingen". Dit betekent dat projecten concrete resultaten moeten hebben die de doelen dichterbij brengen. Wees daarom concreet over de probleemstelling, activiteiten en resultaten waarmee u de doelen van de MOOI wilt realiseren.
- Wij vragen u om een overzicht van mijlpalen: momenten waarop één of meerdere resultaten bereikt zullen zijn, en go/no-go momenten.
- U dient uw subsidieaanvraag in via onze website. U heeft hiervoor een eHerkenningmiddel met betrouwbaarheidsniveau 3 nodig. In [hoofdstuk 6](#) van deze handleiding leest u hier meer over.
- Het indienen van uw subsidieaanvraag kost de nodige tijd, zeker als er sprake is van een groot consortium (samenwerkingsverband). Houd hier rekening mee en begin op tijd.
- Een vooraanmelding is verplicht. U kunt uw vooraanmelding indienen tot **16 april 2026, 17.00 uur**.
- U kunt uw definitieve subsidieaanvraag indienen tot **3 september 2026, 17.00 uur**.
- Bekijk ook de informatie en veelgestelde vragen op de [webpagina's MOOI](#).
- Aan de inhoud van deze handleiding kunt u geen rechten ontleen.

1 Klimaatakkoord en MOOI

Beleidsartikel 31

In de Rijksbegrotingsstaten van het ministerie van Klimaat en Groene Groei (XXIII) voor het jaar 2026 zijn de middelen vastgelegd voor de uitvoering van [beleidsartikel 31](#): 'Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering'.

De doelstelling bij artikel 31 is om in het kader van het klimaatbeleid in internationaal verband bij te dragen aan het realiseren van de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs en, in Europees verband, het realiseren van een netto-reductie van broeikasgassen in 2030 van ten minste 55% ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050. Nationaal worden de doelen uit de Klimaatwet nagestreefd:

- een reductie van de emissies van broeikasgassen van 55% in 2030 ten opzichte van 1990;
- en reductie van de emissies van broeikasgassen tot netto nul in 2050 ten opzichte van 1990 en volledige CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050;
- en streven naar negatieve emissies van broeikasgassen na 2050.

In het kader van het klimaatbeleid werken we toe naar een CO₂-arme energievoorziening die veilig, betrouwbaar en betaalbaar is, op zodanige wijze dat economische kansen worden verzilverd en energie in het ruimtelijk beleid is geïntegreerd. De belangrijkste maatschappelijke uitdagingen waarop gefocust wordt, zijn de klimaat- en energietransitie en de goede technische en veilige invulling van de afbouw van de winning uit het Groninger gasveld.

Innovatie-instrumentarium

Om de doelen in 2030 en daarna te behalen is innovatie nodig. Het subsidie-instrumentarium van de Topsector Energieprojecten (titel 4.2 van de RNS) voorziet in subsidiëring van projecten die bijdragen aan de innovatieopgave uit het Klimaatakkoord. Onder meer de subsidiemodule Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) maakt hier onderdeel van uit. Afgesproken is om dat meer missiegedreven in te zetten. In dat kader zetten het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) middelen in voor de subsidieregeling MOOI.

Een missiegerichte regeling is effectief als deze kennis-spillovers (marktfalen beperken) faciliteert en is gericht op betaalbare, eerlijke en haalbare producten.

De volgende facetten geven invulling aan het begrip 'missiegedreven' in de MOOI-regeling en maakt de regeling onderscheidend in de instrumentenmix:

1. De innovatie moet voortvloeien uit **concrete problemen waar gebruikers voor staan** die nodig zijn of het resultaat zijn voor/van de klimaat- en energietransitie. Dit als start- en centraalpunt voor het organiseren van het innovatieproces.
2. Een projectaanpak waarbij met **een samenhangend geheel van activiteiten richting een concreet, tastbaar en gezamenlijk resultaat/doel** wordt gewerkt, waardoor substantiële stappen worden gezet richting de missies. De maatschappelijke uitdagingen zijn vertaald in missies die zijn opgenomen in de IKIA Klimaat & Energie 2024-2027, en de daarin opgenomen innovatieprogramma's.
3. Een **multidisciplinaire samenwerking** waarbij verschillende kennisgebieden, vaardigheden, belangen en motieven bij elkaar komen. Het betrekken van uitdagers (startups, scale-ups), maatschappelijke organisaties en (eind) gebruikers. Hierbij kan ook gedacht worden aan cross-sectorale samenwerking. Bijvoorbeeld dat partijen uit de hernieuwbare opweksector samenwerken met organisaties in de landbouw of creatieve sector.
4. De **vraagzijde/afnemer/gebruiker** van de innovatie expliciet betrekken en hiermee gezamenlijk onderzoeken en ontwikkelen (vraag-gestuurd innoveren) zodat vanaf het begin wordt nagedacht en wordt gewerkt aan de inbedding van de innovatie.
5. **Technologische innovatie combineren met niet-technologische aspecten** zodat meer op een systeemniveau gefocust wordt in plaats van op een product- of componentniveau. Systeeminnovaties zijn bedrijfs- en organisatieoverstijgende vernieuwingen die door uiteenlopende belanghebbenden gezamenlijk gerealiseerd worden, die de inbreng van uiteenlopende soorten kennis en vaardigheden vergen, en die de verhoudingen

tussen belanghebbende spelers ingrijpend veranderen. Innovaties moeten maatschappelijk wenselijk zijn, organisatorisch kunnen en juridisch zijn toegestaan.

En om succesvol te kunnen opschalen is aansluiting nodig bij de andere instrumenten, die worden ingezet ten behoeve van het klimaatbeleid.

Op grond van de subsidiemodule MOOI komen projecten met betrekking tot (toegepast) onderzoek en ontwikkeling van innovatieve producten, processen en diensten voor subsidie in aanmerking, gericht op concrete bijdrage aan de doelstelling van de regeling. Daarnaast komen ook andere activiteiten (in beperkte mate) voor subsidie in aanmerking, voor zover deze een bijdrage aan het project kunnen leveren. Denk hier bij aan kennisontwikkeling en -verspreiding, standaardisatie en normering, activiteiten gericht op de toekomstige arbeidsmarkt -zoals het betrekken van onderwijsinstellingen en het opstarten of aansluiten bij zogenaamde *learning communities*- of stakeholdermanagement en -participatie. Zie bijvoorbeeld de [website van Katapult](#).

Het vormen van samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden is daarbij essentieel. Ook stimuleert de MOOI samenwerkende partijen om vanaf het begin af aan de maatschappelijke inbedding van een innovatie onderdeel te laten zijn van het project. En daarbij actief uitgedaagd worden om eindgebruikers, ontwikkelaars en vernieuwers uit het MKB te betrekken.

Voor activiteiten, zoals fundamenteel onderzoek en demonstratieprojecten, zijn er andere instrumenten, die u onder andere op de website van RVO kunt vinden.

Maatschappelijke opgave, agenda, maatregelen en innovatiethema's

Niet alle innovaties komen in aanmerking voor subsidie: alleen projecten die innoveren op de in het Klimaatakkoord beschreven maatregelen en een selectie van de in de KIA beschreven innovatiethema's. Het Klimaatakkoord beschrijft per sector de voor 2030 belangrijkste klimaatmaatregelen om de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs te realiseren.

[De Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma's \(MMIP's\) van de Topsector Energie](#) zijn gericht op het bereiken van een CO₂-vrij elektriciteitssysteem, een duurzame en aardgasvrije gebouwde omgeving en een klimaatneutrale en circulaire industrie. Ze beschrijven per maatregel de belangrijkste innovatiethema's. Tezamen vormen de maatregelen en innovatiethema's de basis voor de inhoud van de MOOI-regeling. Door voor de invulling van deze innovatieopgaven meerjarige samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen en andere partijen (hierna gezamenlijk: consortia) te stimuleren, wordt bovendien de versnippering in verschillende bedrijvenketens en het kennislandschap tegen gegaan.

Deze MOOI richt zich op de innovatiethema's en onderzoeks- en ontwikkelrichtingen die in [hoofdstuk 2](#) van deze handleiding en in [bijlage 4.2.6](#) (die hoort bij artikel 4.2.43 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies) zijn uitgewerkt. Verder zijn voor deze nieuwe openstelling enkele zaken in de subsidiemodule MOOI aangepast.

Kenmerken van voorstellen

- We zijn op zoek naar samenwerkingsverbanden die elk een projectplan aanbieden. Het projectplan moet focus hebben en voldoende impact creëren. In maximaal 4 jaar moet u een aanzienlijke versnelling creëren in het ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor de klimaatuitdagingen. Dit doet u op basis van een multidisciplinaire aanpak, waarbij wij de voortgang kunnen volgen aan de hand van de mijlpalen en de resultaten uit het projectplan.
- Er is een duidelijke samenhang binnen en afhankelijkheid tussen de projectdoelstelling en doelgroep, en activiteiten, resultaten en kennisgebieden binnen uw plan. U heeft deze samenhang en afhankelijkheid, met kansen en risico's, uitgewerkt in uw projectplan.
- Wij zijn op zoek naar multidisciplinaire en evenwichtig samengestelde samenwerkingsverbanden van bedrijven, onderzoeksorganisaties en maatschappelijke organisaties die significant eigen budget inzetten om hieraan mee te werken. U betreft belanghebbenden actief bij het innovatieproces en u besteedt veel aandacht aan kennisdeling, om zo een brede en versnelde uitrol van de innovaties mogelijk te maken. Bij belanghebbenden kunt u denken aan de (eind)gebruiker, bedrijven, netbeheerders en vertegenwoordigers van maatschappelijke belangen, zoals ecologie, landschap en vertegenwoordigers van samenhangende (gebieds-)vraagstukken. In de MOOI is er specifiek aandacht nodig voor deelname door mkb-ondernemingen uit de aanbodzijde van de markt.

- De noodzaak om oplossingen voor maatschappelijke opgaven toe te kunnen passen wordt steeds groter. Daarom is het belangrijk dat u zo vroeg mogelijk in het innovatieproces inzicht krijgt in mogelijke belemmeringen die groot-schalige toepassing in de weg kunnen staan. Het gaat hierbij naast technologische aspecten (werkt het?) ook om sociaal-maatschappelijke (wil men het?), organisatorisch-institutionele (past het en integreert het in de omgeving?) en juridische (mag het?) aspecten. Voorstellen die deze factoren behandelen en zo de slaagkans in markt en maatschappij onderbouwen, worden bij de beoordeling hoger gewaardeerd.
- De subsidieaanvraag betreft onderzoek en ontwikkeling van nieuwe of aanmerkelijk verbeterde producten, processen en/of diensten. Ook overige projectactiviteiten die bijdragen aan het doel van het project zijn mogelijk.

2 MOOI-Missies

In de MOOI-openstelling van 2026 kunt u aanvragen indienen die passen binnen de:

- MOOI-missie Elektriciteit
- MOOI-missie Gebouwde Omgeving
- MOOI-missie Industrie
- MOOI-missie Koolstofverwijdering

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding, doelstelling en innovatiesubthema's van de MOOI-missies. Dit is een uitwerking van [bijlage 4.2.6](#) die hoort bij artikel 4.2.43 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies.

2.1 MOOI-missie Elektriciteit

Aanleiding

In het Klimaatakkoord staat dat Nederland in 2050 een energiesysteem zonder CO₂-uitstoot wil hebben. Om dat doel te halen, is hernieuwbare elektriciteit belangrijk, zowel op land als op zee. Voor het vergroten van zon- en windenergie zijn er grote uitdagingen. Het gaat om de versnelling van de uitrol, betaalbaarheid, het ruimtegebruik en de aansluiting op het Nederlandse energiesysteem.

Om veel meer duurzame elektriciteit op te wekken en goed in te passen in het energiesysteem en de omgeving, wordt bewust gekozen voor versnelling én meer kwaliteit. Daarbij staan veiligheid (ook voor werknemers), betrouwbaarheid, circulariteit, verantwoord gebruik van grondstoffen, maatschappelijke impact en verbetering van de ecologie voorop. Ook het verder verlagen van kosten en maatschappelijke lasten blijft belangrijk.

De integratie van grote zon- en windprojecten in het elektriciteitssysteem is noodzakelijk om de productie van duurzame elektriciteit te laten groeien. Het systeem moet slimmer en efficiënter worden gebruikt. Omdat zon en wind afhankelijk zijn van het weer, moet het energiesysteem omgaan met wisselende productie. Dat geldt zowel op korte termijn (uren, dagen, weken) als op lange termijn (seizoenen). Daarom is meer flexibiliteit nodig aan zowel de aanbod- als de vraagkant. Alleen zo blijft de balans tussen vraag en aanbod goed en de leveringszekerheid hoog. Digitalisering is hiervoor onmisbaar.

Nederland is dichtbevolkt en de ruimte op land en op zee staat onder druk. Oplossingen moeten daarom goed worden ingepast en maatschappelijk worden geaccepteerd. Dat vraagt om keuzes en afspraken over meervoudig ruimtegebruik. Het Noordzeeakkoord is hiervan een voorbeeld. Het geeft richting met duidelijke principes voor een gezonde en duurzame Noordzee, met ruimte voor natuur, een duurzame maritieme voedselsector en de overgang naar een circulaire economie. Voor elektriciteitsopwekking op land worden de keuzes tot 2030 vastgelegd in de Regionale Energie Strategieën (RES'en). In deze RES'en worden belangen zorgvuldig afgewogen om tot breed gedragen besluiten te komen. Ook doelen voor stikstofreductie, natuurherstel en betere waterkwaliteit hebben gevolgen voor de ruimte.

A. Doelstelling

Het onderdeel 'Elektriciteit' binnen de subsidiemodule MOOI heeft als doel om onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten te stimuleren op de hieronder genoemde innovatiethema's. Deze projecten moeten binnen 10 jaar na de start leiden tot een eerste toepassing. Ze moeten bovendien blijvend bijdragen aan een betaalbare, betrouwbare, duurzame en veilige energievoorziening.

Met 'eerste toepassing' bedoelen we het demonstreren van de oplossing in een echte werkomgeving door de innovatie toe te passen in een deel van een zonne- of windstroomsysteem. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn.

B. Innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen ten minste één van de volgende innovatiethema's.

Innovatiethema 1: Innovaties die de businesscase van energieparken op zee verbeteren, de maatschappelijke impact verlagen en versnelling van aanleg bevorderen

Een energiepark op zee omvat in ieder geval windturbines voor productie van elektriciteit, het elektrische netwerk, de aansluiting op het elektriciteitsnet en de systemen die nodig zijn voor de aansturing van de installaties. Daarnaast kan een energiepark op zee ook het volgende omvatten: alternatieve technieken voor elektriciteitsproductie, elektriciteitsopslag, installaties voor conversie van elektriciteit naar andere energiedragers en transport en opslag van die andere energiedragers. Bij een energiepark op zee kunnen ook innovatieve oplossingen op land horen, als deze bijdragen aan de businesscase voor het energiepark op zee.

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op ten minste één van de volgende onderzoeks- en ontwikkelrichtingen:

- Verbetering van de businesscase van energieparken op zee door kosten te verminderen of waarde te verhogen. In de afgelopen jaren zijn de kosten in de offshore windsector gestegen. Dit belemmert de versnelling van de uitrol van hernieuwbare energie op zee en de elektrificatie van de industrie. De businesscase van hernieuwbare energie op zee moet daarom worden verbeterd. Deze oplossingen dragen bij voorkeur ook bij aan versnelling van de realisatie van energieparken op zee, bijvoorbeeld door arbeidsbesparende en productiviteit verhogende innovaties, en kunnen betrekking hebben op de volledige levenscyclus (productie van componenten, transport en installatie, beheer en onderhoud en decommissioning).
- Verbetering van de integratie van grote hoeveelheden hernieuwbare energie in het energiesysteem en verbetering van de balancering door flexibilisering van de aanbod- en vraagkant en grootschalige energieopslag en -conversie. De integratie van grote hoeveelheden hernieuwbare energie in het energiesysteem is een grote uitdaging. De oplossingen dragen zo veel mogelijk bij aan verlaging van de systeemkosten van het energiesysteem.
- Verbetering van de ecologie of het voorkomen en beperken van negatieve ecologische effecten in energieparken op zee. Ecologische aspecten en eisen spelen een belangrijkere rol bij de ontwikkeling en exploitatie van windparken op zee. Als niet aan deze eisen wordt voldaan, wordt de verdere uitrol belemmerd.
- Verbetering van de circulariteit van componenten, materialen en grondstoffen. Duurzaam gebruik van grondstoffen en vermindering van de milieudruk worden steeds belangrijker bij de bouw en exploitatie van windparken op zee.

Innovatiethema 2: Innovaties die de businesscase van geïntegreerde opweksystemen op land verbeteren, bijdragen aan een betere ruimtelijke inpassing en de veiligheid van deze systemen vergroten

Het opwekken van elektriciteit uit zon en wind heeft te maken met moeilijke marktomstandigheden. Op zonnige en winderige momenten wordt vaak meer stroom geproduceerd dan nodig is. Hierdoor ontstaan overschotten en wordt de marktprijs soms erg laag of zelfs negatief. Dit effect en de onzekerheid over verdere ontwikkelingen zorgen ervoor dat er minder nieuwe systemen komen, terwijl die juist nodig zijn om de klimaatdoelen te halen.

Een oplossing is het toevoegen van flexibiliteit, bijvoorbeeld door opslag of omzetting naar andere energiedragers, zoals warmte. Voor grootschalige toepassing zijn nog veel innovaties nodig, vooral in het systeemontwerp, ruimtelijke inpassing, veiligheid en kostenverlaging (de businesscase). Een andere oplossing is het verbreden van het verdienmodel, bijvoorbeeld door het leveren van aanvullende diensten aan het energiesysteem. Dit thema gaat daarom zowel over opwek- als opslagsystemen.

Een geïntegreerd opweksysteem op land (inclusief de gebouwde omgeving) bestaat uit zonnestroomsystemen of windturbines voor elektriciteitsproductie, de aansluiting op het net of de besturing van het systeem. Daarnaast kan het systeem ook bestaan uit andere technieken voor duurzame elektriciteit, installaties voor opslag van elektriciteit, installaties die stroom omzetten in andere energiedragers, transport- en opslagsystemen voor die energiedragers, onderdelen die aanvullende diensten leveren aan het elektriciteitsnet, voorzieningen voor ruimtelijke inpassing of bescherming van landschap en natuur.

Projectvoorstellen binnen dit thema richten zich op innovaties die hernieuwbare elektriciteit op land beter laten aansluiten op het energiesysteem en de omgeving. Dit kan met nieuwe systeemontwerpen, slimmere besturing, aanvullende diensten, opslag of omzetting naar andere energiedragers.

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema zijn gericht op ten minste één van de volgende onderzoeks- en ontwikkelrichtingen:

- innovaties die de businesscase verbeteren door lagere kosten of door hogere opbrengst of waarde;
- innovaties die de ruimtelijke inpassing van opslagsystemen verbeteren, bijvoorbeeld batterijen bij bestaande windparken, zonneparken en zonnedaken. Uitdagingen zijn onder andere meer vormvrijheid en modulariteit (kleinere systemen dan de huidige zeecontainers) en het inpassen van extra onderdelen in het oorspronkelijke ruimtelijke ontwerp;
- innovaties die aanvullende diensten ontwikkelen voor geïntegreerde opweksystemen. Voorbeelden zijn black-start-functionaliteit en geëmuleerde traagheid.

Innovatiethema 3: Verbetering van het assetmanagement van opweksystemen, zodat deze systemen goed blijven werken, onderhoud gericht en goedkoper worden en de veiligheid behouden blijft.

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op innovaties die het beheer van opweksystemen voor hernieuwbare elektriciteit op land (inclusief de gebouwde omgeving) efficiënter, goedkoper, betrouwbaarder en veiliger maken.

In Nederland staan ongeveer 30 GWp aan zonnestroomsystemen en 7 GW aan windparken. Tot nu toe lag de aandacht vooral op nieuwe installaties, terwijl het goed beheer van bestaande systemen nog weinig ontwikkeld is. Het assetmanagement staat hier dus nog in de kinderschoenen.

Assetmanagement gaat verder dan alleen onderhoud en monitoring. Het omvat ook functies zoals automatisch op- en afregelen, het vergroten van de cyberveiligheid en voldoen aan nieuwe eisen van bijvoorbeeld verzekeraars. Een beter assetmanagement van zowel bestaande als nieuwe systemen is noodzakelijk om een betrouwbare energieproductie te garanderen en de klimaatdoelen te halen.

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op ten minste één van de volgende ontwikkelrichtingen:

- innovaties die onderhoud goedkoper maken. Voorbeelden zijn minder arbeidsuren, betere diagnose op afstand en gepland onderhoud in series in plaats van pas ingrijpen bij storingen;
- innovaties die systemen beter beschermen tegen digitale dreigingen en zorgen dat ze langdurig veilig blijven;
- innovaties die de monitoring van kleinschalige systemen verbeteren, waarbij deze gegevens gebruikt worden voor strategisch datagedreven (op basis van meetdata) en voorspellend (op basis van data-analyse en algoritmen) onderhoud;
- innovaties die de technische en economische levensduur van bestaande systemen verlengen. Bijvoorbeeld door inzicht te krijgen in de kans dat onderdelen uitvallen, of door periodieke keuringen van oudere installaties.

Innovatiethema 4: Ontwikkeling zonnestroomtechnologie

Projectvoorstellen binnen dit thema richten zich op innovaties die bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe generatie zonnestroomproducten. Deze producten hebben een hoog rendement, zijn in hoge mate circulair en zijn ruimtelijk goed te integreren.

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op flexibele perovskietfolies, de producten waarin deze folies worden toegepast, de benodigde productieapparatuur en -processen.

Projectvoorstellen betrekken daarbij de volledige keten: kennisinstellingen, machinebouwers, materiaalleveranciers en producenten.

Aandachtspunten voor alle innovatiethema's

MOOI projecten kenmerken zich door een integrale aanpak. Een project hoeft zich niet te beperken tot één innovatiethema, maar mag binnen meerdere thema's vallen. Wel moet er dan sprake zijn van een samenhangend geheel en niet van losse projecten in één MOOI aanvraag.

Bij de beoordeling wordt waarde gehecht aan:

- een duidelijke uitleg over wat de effecten van de innovatie zijn op ecologie, milieu en maatschappij, inclusief oplossen bij eventuele negatieve effecten;
- het actief aansluiten bij, of bijdragen aan, open-innovatie ecosystemen zoals learning communities, zodat kennisverspreiding en doorvertaling naar onderwijsprogramma's wordt versneld.

2.2 MOOI-missie Gebouwde omgeving

Aanleiding

Om Nederland in 2050 klimaatneutraal te maken, moeten we nu al grote stappen zetten. De gebouwen om ons heen moeten daarom flink veranderen. Met het Programma Verduurzaming Gebouwde Omgeving (PVGGO) en het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) willen we tegen 2050 een CO₂ vrije en toekomstbestendige gebouwde omgeving hebben. Dat betekent dat huizen, wijken en kantoren weinig energie gebruiken, zelf genoeg duurzame energie opwekken of zelfs meer energie produceren dan ze nodig hebben. Ze krijgen hun warmte en koude uit duurzame bronnen en hebben zo min mogelijk invloed op het milieu.

Een belangrijk onderdeel hiervan is een circulaire bouwconomie. Bij het ontwerpen van gebouwen en installaties denken we aan eenvoudig onderhoud, arbeidsbesparing en het verhogen van productiviteit, losmaakbaarheid dat hergebruik van materialen mogelijk maakt en het gebruik van milieuvriendelijke materialen die recyclebaar of herbruikbaar zijn. Duurzaam bouwen kan alleen als ook gedacht wordt aan klimaatadaptieve maatregelen. Iets is klimaatadaptief als het zo is gebouwd of aangepast dat het beter bestand is tegen de nieuwe, vaak extremere, weersomstandigheden. Hierdoor blijven we gezonder en comfortabeler wonen, zelfs als het klimaat verandert. Je kan hierbij denken aan groen en waterbeheer, hitte- en waterbestendigheid, natuurinclusief bouwen en het rekening houden met bodemdaling en -bescherming.

De overstap naar een duurzame bouwsector vraagt om samenwerking tussen alle schakels in de keten. De bouw en technieksector moet veranderen naar een groene industrie. Innovatie, industrialisatie en digitalisering maken het verduurzamen gemakkelijker en sneller. Door standaardisatie kunnen we processen efficiënter maken, de inkoop goedkoper maken, de bouwtijd verkorten en de kosten beter voorspellen.

Naast technische ontwikkelingen zijn maatschappelijke en sociale aspecten ook heel belangrijk. We denken aan gebruiksgemak, comfort, betrokkenheid van bewoners en het voorkomen van energie armoede. Slimme aansturing op basis van data verhogen comfort en passen het energieverbruik aan op de hoeveelheid duurzame stroom die beschikbaar is en op de capaciteit van het elektriciteitsnet. De verduurzaming moet niet alleen de CO₂ uitstoot verminderen tijdens de hele levensduur van een gebouw, maar ook zorgen dat we grondstoffen zuiniger gebruiken. Dit alles draagt bij aan waar de MOOI voor staat: een stevige, toekomstbestendige leefomgeving en het versnellen van de noodzakelijke veranderingen voor een duurzame toekomst. De innovaties die hiervoor nodig zijn, staan in de Integrale Kennis en Innovatie Agenda (IKIA) Klimaat & Energie en in 16 Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma's (MMIP's).

A. Doelstelling

Het onderdeel 'Gebouwde Omgeving' binnen de subsidiemodule MOOI heeft als doel om onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten te stimuleren op de hieronder genoemde innovatiethema's. Deze projecten moeten binnen 5 jaar na de start van het project leiden tot een eerste toepassing. Dit betekent dat de innovatie gedemonstreerd wordt in de omgeving waarvoor het is ontwikkeld, namelijk binnen een gebouw, gedeelte van een woonwijk, bedrijventerrein of andere omgeving. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn. Daarnaast draagt de innovatie bij aan een betaalbare, betrouwbare, duurzame (energiezuinige) en veilige woon-, leef- en werkomgeving en energievoorziening voor gebruikers en omwonenden.

B. Innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen ten minste één van de volgende innovatiethema's.

Innovatiethema 1: Innovatieve verduurzamingsoplossingen voor de verduurzamingsopgave van de bestaande gebouwde omgeving

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op ten minste één van de volgende ontwikkelrichtingen:

- een combinatie van producten, diensten en/of processen die samen één aanpak vormen, waardoor verduurzamingsmaatregelen makkelijker, sneller en goedkoper geïmplementeerd kunnen worden;
- branchebrede oplossingen waardoor één of meerdere type verduurzamingsmaatregelen makkelijker, sneller en goedkoper geïmplementeerd kunnen worden.

Verduurzamingsoplossingen hebben betrekking op de volgende verschillende segmenten van de gebouwde omgeving:

- a. woningen (grondgebonden- en gestapelde bouw);
- b. kantoren, winkels, maatschappelijk (zorg-, onderwijs- en gemeentelijk-) vastgoed, gebouwen in de gezondheidszorg en sportaccommodaties.

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op de ontwikkeling van producten, diensten of processen die gerelateerd zijn aan waterstof of groen gas.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- De oplossing kan op veel verschillende plekken worden ingezet. Dit maakt opschaling makkelijker en zorgt voor meer vermindering van CO₂ uitstoot.
- De oplossing is betaalbaar. Er wordt bespaard op arbeid, materialen en/of kosten voor het dagelijks gebruik in de hele waardeketen, vergeleken met een alternatief dat dezelfde milieukwaliteit heeft.
- Koppelkansen worden benut. Dit betekent dat de verschillende maatschappelijke opgaves worden gecombineerd. Denk hierbij bijvoorbeeld aan andere opgaves, zoals transformatie of funderingsproblemen.
- De oplossing motiveert eigenaren om hun gebouwen op grotere schaal te verduurzamen. En sluit aan bij de wensen, behoeften en mogelijkheden van de mensen¹ die in de gebouwen wonen, werken en verblijven. Alle technologische, maatschappelijke, organisatorische, financiële en juridische aspecten zijn zo goed mogelijk meegenomen.
- De oplossing kan snel en efficiënt worden uitgevoerd, waardoor de productiviteit in de bouw en technieksector in de hele ontwerp- en uitvoeringsketen meetbaar stijgt. Dit kan door onder andere procesinnovatie, minder arbeidsintensief werk, standaardisatie, automatisering en ICT.
- De oplossing zorgt voor minder druk op het energiesysteem. Dit kan door bijvoorbeeld de energievraag te verlagen (energiebesparing), energie te produceren (terugleveren) of energie te gebruiken op momenten die gunstig zijn voor het net.
- De oplossing zorgt voor een lager energieverbruik voor verwarming. De isolatie moet minimaal aan de norm voldoen en het liefst ook beter zijn. Denk ook aan een passende oplossing voor warm tapwater en warmteafgifte voor woningen.
- De oplossing houdt rekening met klimaatverandering en risico's, zoals hittestress en een ongezond binnenklimaat. Het liefst neemt een oplossing ook energiezuinige, installatiearme koeling in de zomer mee.
- De oplossing gaat verder dan alleen minder CO₂ uitstoot door energiegebruik. Zij verlaagt ook de milieudruk van individuele materialen én van de volledige oplossing (whole life carbon) tijdens de volledige levenscyclus (productie, bouw, gebruik, sloop en verwerking volgens de Europese norm EN 15804) ten opzichte van gangbare alternatieven. Dit kan door bijvoorbeeld circulaire principes en biobased materialen te gebruiken.
- De oplossing verbetert de leefomgeving. Denk hierbij aan een betere inrichting van ruimtes, een hogere bodem, lucht- en waterkwaliteit, meer biodiversiteit en een betere gezondheid. Dit kan bijvoorbeeld door het gebruik van nature-based oplossingen voor het energiezuinig maken van gebouwen.
- De oplossing is fysiek veilig, brandveilig, cyberveilig en beschermt de privacy van gebruikers en omwonenden goed, of borgt de risico's voldoende.
- De oplossing past in bestaande of open innovatie ecosystemen (zoals 'learning communities'). Dit versnelt het delen van kennis en het omzetten van kennis in onderwijsprogramma's.

¹ Zoals de klant, de eindgebruiker, de (directe) omgeving en andere stakeholders die betrokken zijn bij de implementatie (incl. overlast), en exploitatie van de verduurzamingsoplossing.

Innovatiethema 2: Innovaties die bijdragen aan een toekomstbestendig energiesysteem voor woonwijken, bedrijventerreinen, kantoor- of winkelgebieden

Projectvoorstellen binnen dit thema richten zich op de volgende eigenschappen:

- het betreft een energiesysteem voor woonwijken, bedrijventerreinen, kantoor- of winkelgebieden;
- het omvat een lokale combinatie van installaties voor de productie van hernieuwbare energie (elektriciteit, warmte, koude), de distributie en aflevering ervan aangevuld met opslag (elektriciteit, warmte en/of koude) en eventueel met omzetting van hernieuwbare elektriciteit in een gebied; en
- het speelt in op de toekomstige energievraag van de in een gebied aanwezige gebouwen (verwarming en koeling) en andere (toekomstige) functies in het gebied, zoals (productie)processen en de groeiende energievraag van elektrisch vervoer.

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op de ontwikkeling van producten, diensten of processen die gerelateerd zijn aan waterstof of groen gas.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- De oplossing past bij de wensen, behoeften en mogelijkheden van de mensen² die een gebouw bezitten, erin wonen, werken of hierin verblijven. In een toekomstbestendig energiesysteem zijn alle technologische, maatschappelijke, organisatorische, financiële en juridische zaken zo goed mogelijk geregeld, ook voor de hele uitvoeringsketen.
- De oplossing kan snel en efficiënt worden gebouwd, onderhouden en gebruikt. Dit kan bijvoorbeeld door procesinnovatie, standaardisatie, besparing van arbeid, automatisering monitoring en ICT.
- De oplossing houdt rekening met kosten. Door te besparen op arbeid, materialen en gebruikskosten in de hele waardeketen blijft het systeem betaalbaar, zonder dat dit ten koste gaat van het milieu.
- De oplossing houdt rekening met gebouwen die in de toekomst minder energie nodig hebben (door betere isolatie, richting en voorbij de Standaard), meer koeling in de zomer en een stijgende (piek)vraag door elektrificatie en lokale opwek van duurzame energie.
- Naast duurzaam verwarmen in de winter wordt een duurzame oplossing voor koeling in de zomer gestimuleerd.
- De oplossing zorgt ervoor dat energie op de juiste momenten wordt opgewekt, opgeslagen en gebruikt. Zo helpt de oplossing het hele energiesysteem in balans te houden.
- Apparaten (zoals warmtepompen, zonnepanelen, batterijen en laadpalen) worden zoveel mogelijk collectief aangestuurd, bijvoorbeeld per buurt, wijk, deel elektriciteitssysteem. Door de systematische aanpak wordt de aanstuurbaarheid van het energieverbruik vergroot.
- Het (nationale) elektriciteit- en warmtesysteem is betrouwbaarder en veilig voor gebruikers en omwonenden van gebouwen. Er is aandacht voor brandveiligheid, cybersecurity en privacy.
- De oplossing gaat verder dan alleen minder CO₂ uitstoot door energiegebruik. Zij verlaagt de milieudruk van individuele materialen én van de volledige oplossing (whole life carbon) tijdens de gehele levenscyclus (productie, bouw, gebruik, sloop en verwerking volgens de Europese norm EN 15804) ten opzichte van gangbare alternatieven. Dit kan door bijvoorbeeld circulaire principes en biobased materialen te gebruiken.
- De oplossing draagt bij aan een betere leefomgeving: schonere lucht, water en bodem, meer biodiversiteit en betere gezondheid.
- De oplossing is fysiek veilig, brandveilig, cyberveilig en beschermt de privacy van gebruikers en omwonenden goed, of borgt de risico's voldoende. Het systeem levert een prestatie die ook op de lange termijn gewaarborgd blijft.
- De oplossing past in bestaande of open innovatie ecosystemen. Dit versnelt het delen van kennis en het omzetten van kennis in onderwijsprogramma's. De oplossing sluit goed aan op bestaande energiesystemen, zoals in het openbaar vervoer, om energie nog efficiënter te gebruiken.
- De oplossing maakt een efficiënte en betaalbare uitfasering en ontmanteling van het aardgas mogelijk.
- De oplossing maakt de bestaande warmtenetten energieneutraal.
- Tapwateroplossingen worden compacter en beter inpasbaar met lage en flexibele e-netbelasting.

² Zoals de klant, de eindgebruiker, de (directe) omgeving en andere stakeholders die betrokken zijn bij de implementatie (incl. overlast), en exploitatie van de verduurzamingsoplossing.

Aandachtspunten voor alle innovatiethema's

MOOI projecten kenmerken zich door een integrale aanpak. Een project hoeft zich niet te beperken tot één innovatiethema, maar mag binnen meerdere thema's vallen. Wel moet er dan sprake zijn van een samenhangend geheel en niet van losse projecten in één MOOI aanvraag.

De innovatiethema's richten zich op technologische innovaties, waarbij nadrukkelijk ook rekening gehouden moet worden met maatschappelijke en praktische voorwaarden, én met systeeminnovaties.

Systeeminnovaties kunnen gaan over vernieuwende methoden en technieken voor traceerbaarheid, 'decision support tools', modellering en digitale technieken die de levenscyclus van producten voorspellen en volgen door de hele keten. Ook innovaties die nieuwe businessmodellen mogelijk maken passen hierbij. In de voorgestelde oplossing voor verduurzaming worden alle technologische, maatschappelijke, organisatorische, financiële en juridische aspecten zo goed mogelijk meegenomen.

Bij de beoordeling wordt waarde gehecht aan:

- een duidelijke uitleg over wat de effecten van de innovatie zijn op ecologie, milieu en maatschappij, inclusief oplossingen bij eventuele negatieve effecten;
- het actief aansluiten bij, of bijdragen aan, open-innovatie ecosystemen zoals 'learning communities', zodat kennisverspreiding en doorvertaling naar onderwijsprogramma's wordt versneld.

2.3 MOOI-missie Industrie

Aanleiding

De Nederlandse industrie is belangrijk voor onze economie en samenleving. Tegelijk zorgt de industrie voor ongeveer 40% van de uitstoot van broeikasgassen. Daarom is het nodig dat de industrie verduurzaamt. Zo kan de industrie in de toekomst bijdragen aan een goede kwaliteit van leven, een gezonde leefomgeving, genoeg werkgelegenheid en een sterke positie van Nederland in de wereld.

In het Nederlandse beleid is afgesproken dat de industrie in 2030 55% minder CO₂ uitstoot dan in 1990. Het streefdoel is zelfs 60%. Voor 2050 is de missie van het innovatiebeleid voor de industrie dat de industrie klimaatneutraal en circulair is. Dat betekent: geen schadelijke uitstoot en het hergebruik van grondstoffen.

Deze missie helpt ook bij het doel van het Nationaal Programma Circulaire Economie: in 2050 volledig circulair zijn. Dat betekent: zo min mogelijk gebruik van nieuwe grondstoffen en alleen zoveel als past binnen de grenzen van de aarde. In 2050 moeten productieketens circulair en duurzaam zijn. Energie moet efficiënt gebruikt worden. Afval moet zo veel mogelijk voorkomen worden. En er moeten vooral duurzame grondstoffen gebruikt worden. Om dit te bereiken, moeten er belangrijke keuzes gemaakt worden over hoe producten gemaakt worden. Denk aan: productieprocessen die duurzaam zijn, gebruik van duurzame energie en grondstoffen, en goede inpassing in de omgeving.

Sommige technieken zijn al in een testfase of worden al toegepast, bijvoorbeeld het verduurzamen van warmtesystemen of het circulair maken van plastics. Maar grote doorbraken in de kern van de industrie zijn er nog weinig. Zulke doorbraken zijn vooral nodig op het gebied van elektrificatie, opslag, flexibel maken van processen en het vervangen van grondstoffen.

Een voorbeeld hiervan zijn Multi Commodity Energy Hubs: plekken waar bedrijven samenwerken om efficiënter om te gaan met energie en grondstoffen in een gebied.

De overgang naar een duurzame industrie vraagt om innovaties op veel niveaus. Niet alleen in de processen zelf, maar ook bij vergunningen, personeel, ruimte, grondstoffen en elektriciteitsnetwerken. Innovaties moeten dus ook rekening houden met maatschappelijke belangen.

A. Doelstelling

De doelstelling van het onderdeel 'Industrie' binnen de subsidiemodule MOOI is het stimuleren van onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten op de innovatiethema's die hieronder staan. Deze projecten leiden binnen 10 jaar na start van het project tot een eerste toepassing en dragen bij aan een betaalbare transitie naar een klimaatneutrale en circulaire industrie die geïntegreerd is in het energiesysteem.

Met 'eerste toepassing' bedoelen we het demonstreren van de oplossing in een operationele omgeving door middel van implementatie van de innovatie binnen een gedeelte van een industrieel proces. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn.

B. Innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen ten minste één van de hieronder beschreven innovatiethema's.

Innovatiethema 1: Conversieprocessen en ketens voor toepassing van nieuwe commodities

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema zijn gericht op conversieprocessen en ketens voor het efficiënt omzetten van nieuwe commodities in industriële eindproducten. Nieuwe commodities zijn nieuwe koolstof- en stikstofhoudende grondstoffen.

De Nederlandse industrie staat voor grote uitdagingen, waaronder de veranderende wereldorde en de verandering van grondstof van olie en gas naar biograndstoffen en synthetische grondstoffen. Zulke nieuwe grondstoffen (commodities) op basis van koolstof en stikstof vragen ook om nieuwe conversieprocessen en ketens waarin deze grondstoffen efficiënt omgezet worden naar nieuwe producten. Voorbeelden van commodities zijn alcoholen (methanol, ethanol, butanol), synthesesgas, en ammoniak. Projecten binnen dit innovatiethema richten zich op omzetting van deze nieuwe commodities naar bruikbare industriële producten zoals kunststoffen (polymeren), basischemicaliën, oplosmiddelen, materialen, additieven, kunstmest, etc.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- Wat is het effect op de (elektrische) energievraag? Hierbij is efficiëntie en inpasbaarheid in het toekomstige hernieuwbare energiesysteem van belang.
- Wat is de maatschappelijke impact? Denk hierbij aan het betrekken van relevante doelgroepen of gemeenschappen, het vergroten van positieve effecten (bijvoorbeeld brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en het beperken van negatieve effecten (overlast, kosten).
- Randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid (bijvoorbeeld water- en landgebruik, inzet van duurzame biomassa, schaarse of giftige materialen vermijden, de ontwikkeling van open normen en standaarden, en het beschikbaar stellen van data).

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op:

- afvangmethoden voor koolstof en langdurige vastlegging van koolstof. Dit valt onder de reikwijdte van de MOOI-missie Koolstofverwijdering;
- systeeminnovaties zonder innovatie in conversietechnologie en waardeketens.

Innovatiethema 2: Innovaties voor industriële Multi-commodity Energy Hubs

Projectvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op innovaties die de realisatie van Multi-commodity Energy Hubs (hierna: MCEH's)³ in de industrie helpen versnellen. Het gaat hierbij om de ontwikkeling van technologische componenten en onderzoek naar de inpassing van deze technologieën in een MCEH.

³ Zie voor een uitgebreide beschrijving: Common Futures, in opdracht van RVO en Topsector Energie, Kennis & Innovatie Roadmap Multi-Commodity Energy Hubs, 2024

Een MCEH is een cluster van bedrijven waar meerdere energiedragers (zoals elektriciteit, warmte en waterstof) aan elkaar gekoppeld zijn (fysiek of digitaal). Binnen de hub worden energie en grondstoffen steeds afgestemd en zo efficiënt mogelijk gebruikt.

Multi-commodity Energy Hubs (MCEH's) kunnen zorgen voor ruimte voor industriële groei door vermindering van netcongestie, vergroten van strategische onafhankelijkheid, en het verlagen van kosten en uitstoot.

Hiervoor zijn ontwikkelingen nodig op het gebied van technologie en van het energiesysteem. Voorbeelden van ontwikkelingen zijn: hoge temperatuur warmteopslag, diverse vormen van flexibiliteit in processen, koppeling van het elektriciteitsysteem met conversieprocessen naar energiedragers (zoals waterstof, ammoniak, methanol).

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- Wordt rekening gehouden met alle uitdagingen (technisch, juridisch, economisch, digitaal en sociaal) die voor het succes van MCEH's belangrijk zijn?
- Wordt inzicht geven in het netto-effect op de hub?
- Wat is de maatschappelijke impact? Denk hierbij aan het betrekken van relevante doelgroepen of gemeenschappen, Het vergroten van positieve effecten (bijvoorbeeld brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en het beperken van negatieve effecten (overlast, kosten).
- Wat zijn de randvoorwaarden van duurzaamheidsbeleid (o.a. ook water- en landgebruik en inzet van duurzame biomassa en schaarse/toxische materialen)? de ontwikkeling van open normen en standaarden, beschikbaar stellen van data.

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op:

- de ontwikkeling van hubs zonder onderzoek naar technologische innovatie binnen de industrie;
- innovaties die één technologie in isolement verbeteren, zonder de toepassing in hubs te onderzoeken.

Aandachtspunten voor alle innovatiethema's

MOOI-projecten kenmerken zich door een integrale aanpak. Een project hoeft zich niet te beperken tot één innovatiethema, maar mag binnen meerdere thema's vallen. Wel moet er dan sprake zijn van een samenhangend geheel en niet van losse projecten in één MOOI-aanvraag.

De innovatiethema's richten zich op technologische innovaties, waarbij nadrukkelijk ook rekening gehouden moet worden met maatschappelijke en praktische voorwaarden, én met systeeminnovaties.

Systeeminnovaties zijn nieuwe vormen van samenwerking, bijvoorbeeld in de energieketen (van opwek tot gebruik), in regionale industrieclusters of in productieketens. Systeeminnovaties kunnen onderdeel zijn van een MOOI-project, maar alleen als ze samenhangen met technologische innovaties.

Systeeminnovaties kunnen gaan over vernieuwende methoden en technieken voor traceerbaarheid, decision support tools, modellering en digitale technieken die de levenscyclus van producten voorspellen en volgen door de hele keten. Ook innovaties die nieuwe businessmodellen mogelijk maken passen hierbij. In de voorgestelde oplossing voor verduurzaming worden alle technologische, maatschappelijke, organisatorische, financiële en juridische aspecten zo goed mogelijk meegenomen.

Bij de beoordeling wordt waarde gehecht aan:

- een duidelijke toelichting op de effecten van de innovatie op ecologie, milieu en maatschappij, inclusief oplossingen bij eventuele negatieve effecten;
- het actief aansluiten bij of bijdragen aan open-innovatie ecosystemen, zoals learning communities, zodat kennisverspreiding en doorvertaling naar onderwijsprogramma's wordt versneld.

2.4 MOOI-missie Koolstofverwijdering

Aanleiding

In het Klimaatakkoord van Parijs is afgesproken dat we de opwarming van de aarde beperken tot ruim onder de 2 graden Celsius. Daarbij streven we ernaar de stijging te beperken tot maximaal 1,5 graad Celsius. Uit de nieuwste rapporten van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)^{4,5} blijkt dat dit doel niet gehaald kan worden door alleen de uitstoot van broeikasgassen sterk te verminderen. We moeten ook koolstofdioxide (CO₂) uit de atmosfeer verwijderen.

Dit kan met koolstofverwijdering. Dat zijn menselijke activiteiten die direct of indirect (bijvoorbeeld via biogene processen) koolstofdioxide uit de lucht halen en langdurig opslaan.

Koolstofverwijdering helpt om klimaatneutraliteit te bereiken. Op de langere termijn, na 2050, kan het er zelfs voor zorgen dat we meer koolstof verwijderen dan uitstoten (zogenoeten netto negatieve emissies). Naast deze belangrijke rol bij het halen van de klimaatdoelen, biedt koolstofverwijdering ook kansen voor groene groei van de Nederlandse economie.

De technologie voor koolstofverwijdering is nog in ontwikkeling. Op dit moment is ze nog niet klaar om de grote hoeveelheid koolstof te verwijderen die in de toekomst nodig zal zijn. De verwachting is dat de wereldwijde behoefte aan koolstofverwijdering in 2050 tussen de 6 en 10 gigaton per jaar ligt⁶. Nu wordt koolstofverwijdering vooral gerealiseerd via natuurlijke oplossingen, zoals bosbouw. Deze natuurlijke verwijdering is ongeveer 2 gigaton per jaar. De technologische verwijdering is nog erg klein: ongeveer 1,35 megaton per jaar wereldwijd, minder dan 0,1% van het totaal. De komende jaren moet deze technologie dus verder worden ontwikkeld.

De Routekaart Koolstofverwijdering gaat uit van een geschatte jaarlijkse bijdrage van 20 tot 25 megaton koolstofverwijdering per jaar in Nederland tussen 2040 en 2050. Dat is ongeveer 10% van de totale Nederlandse uitstoot in 1990.

A. Doelstelling

De doelstelling van het onderdeel 'Koolstofverwijdering' binnen de subsidiemodule MOOI is om onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten op de innovatiethema's die hieronder staan te stimuleren. Deze projecten moeten binnen 10 jaar na de start van het project leiden tot een eerste toepassing. En moeten bijdragen aan de verdere uitrol van koolstofverwijdering in Nederland.

Met 'eerste toepassing' bedoelen we het demonstreren van de oplossing in een operationele omgeving door de innovatie te implementeren binnen een gedeelte van een industrieel proces. Dit hoeft nog geen grootschalige uitrol van de innovatie te zijn.

B. Innovatiethema's

Aanvragen voor subsidie moeten passen binnen ten minste één van de hieronder beschreven innovatiethema's.

Innovatiethema 1: Ontwikkeling van CO₂-afvangtechnieken

Projectenvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op het ontwikkelen van technieken voor het afvangen van CO₂. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van methodes voor afvangen en filteren van CO₂ uit lucht, water of biogene (punt)bronnen ter voorbereiding op transport en opslag. Projectvoorstellen zijn daarnaast ook gericht op het gebruik van CO₂-afvangtechnologie in relatie tot de rest van de waardeketen waarbij ook rekening gehouden wordt met impact op mens en milieu.

⁴ Bekijk de rapporten op de website van [The Intergovernmental Panel on Climate Change \(IPCC\)](#)

⁵ Bekijk de samenvattingen voor beleidsmakers op de website van [The Intergovernmental Panel on Climate Change \(IPCC\)](#)

⁶ Meer informatie vindt u op de website van [The State of Carbon Dioxide Removal](#)

Voorbeelden van projecten zijn het verwijderen van CO₂ uit de lucht met vaste stoffen of vloeibare afvangtechnologieën. Het afvangen en concentreren van CO₂ kan op verschillende manieren gebeuren, bijvoorbeeld door gebruik te maken van temperatuur-, druk- of pH-verschillen. Daarnaast is het belangrijk om de materialen en de behuizing verder te ontwikkelen, zodat het energieverbruik van afvanginstallaties zo laag mogelijk blijft. Dit kan ook door duurzame energiebronnen te gebruiken, zoals restwarmte, warmtepompen of elektrificatie. De innovaties richten zich op een efficiënter gebruik van water, land, schaarse materialen en energie, en op het verlagen van de kosten van CO₂-afvang. Daarnaast kan een project zich richten op het ontwikkelen van specificaties die voldoen aan de eisen voor permanente of langdurige opslag.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- Wat is het effect op de (elektrische) energievraag? Hierbij is de efficiëntie en inpasbaarheid in het toekomstige hernieuwbare energiesysteem van belang.
- Wat is de maatschappelijke impact? Denk hierbij aan het betrekken van relevante doelgroepen of gemeenschappen, het vergroten van positieve effecten (bijvoorbeeld brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en beperken van negatieve effecten (overlast, kosten).
- Wat zijn de randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid? Denk hier bijvoorbeeld aan water- en landgebruik, inzet van duurzame biomassa, schaarse of giftige materialen vermijden, de ontwikkeling van open normen en standaarden, en het beschikbaar stellen van data.
- Het ontwikkelen van strategieën om de afgevangen CO₂ te monitoren, te rapporteren en te evalueren.
- Het opstellen van massa- en energiebalansen, en het uitvoeren van een levenscyclusanalyse (LCA) om de mogelijkheden voor koolstofverwijdering te onderbouwen.
- Het uitwerken van een toekomstige businesscase en het uitvoeren van techno-economische analyses (TEA).

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op het ontwikkelen van technieken voor het afvangen van CO₂ die uitsluitend toe te passen zijn op fossiele bronnen.

Innovatiethema 2: Permanente koolstofverwijdering

Projectenvoorstellen binnen dit innovatiethema richten zich op het ontwikkelen van technieken die permanent koolstof verwijderen uit de lucht, het water of biogene (punt)bronnen. Het gaat hierbij om het permanent vastleggen van CO₂ via mineraliseren of opslag in geologische formaties. Projectvoorstellen zijn daarnaast ook gericht op het gebruik van CO₂-opslagtechnologie in relatie tot de rest van de waardeketen waarbij ook rekening gehouden wordt met impact op mens en milieu.

Projecten binnen dit thema richten zich op onderzoek en ontwikkeling van de permanente vastlegging van CO₂. Het kan gaan om technische innovaties die gericht zijn op het opslaan van CO₂. Het kan ook gaan over het ontwikkelen van methoden van het monitoren van CO₂-opslag. Daarnaast gaat het om het onderzoeken van randvoorwaarden zoals de verwachte bijdrage en de duur van koolstofvastlegging, en met welke verbeterde efficiëntie en tegen welke kosten koolstof permanent kan worden opgeslagen. Ten slotte kan een project werken aan de CO₂ specificaties die noodzakelijk zijn voor de waardeketen.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- Wat is het effect op de (elektrische) energievraag? Hierbij is efficiëntie en inpasbaarheid in het toekomstige hernieuwbare energiesysteem van belang.
- Wat is de maatschappelijke impact? Denk hierbij aan het betrekken van relevante doelgroepen of gemeenschappen betrekken, het vergroten van positieve effecten vergroten (bijvoorbeeld brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en het beperken van negatieve effecten (overlast, kosten).
- Wat zijn randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid? Denk hier bijvoorbeeld aan water- en landgebruik, inzet van duurzame biomassa, schaarse of giftige materialen vermijden, de ontwikkeling van open normen en standaarden, en het beschikbaar stellen van data.
- Het ontwikkelen van strategieën om de afgevangen CO₂ te monitoren, te rapporteren en te evalueren.
- Het opstellen van massa- en energiebalansen, en het uitvoeren van een levenscyclusanalyse (LCA) om de mogelijkheden voor koolstofverwijdering te onderbouwen.

- Het uitwerken van een toekomstige businesscase en het uitvoeren van techno-economische analyses (TEA).

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op:

- het ontwikkelen van technieken voor het opslaan van CO₂ die alleen toepasbaar zijn op fossiele koolstof;
- het opslaan van koolstof in de diepe ondergrond op land;
- het opslaan van koolstof in oceanbodems (onder andere oceaanfertilisatie en afzinken van biomassa) en het verhogen van de pH van oceanen;
- natuurlijke oplossingen zoals het vastleggen van koolstof in planten, bomen, bodems en grond (onder andere biomassa begraven).

Innovatiethema 3: Langdurige opslag in producten

Projectvoorstellen binnen dit thema richten zich op de langdurige opslag van koolstof uit lucht, water of biomassa in producten. Het doel is dat de koolstof minimaal 35 jaar wordt vastgelegd. Projectvoorstellen richten zich daarnaast ook op langdurige opslag van koolstof in producten in relatie tot de rest van de waardeketen waarbij ook rekening gehouden wordt met impact op mens en milieu.

Projecten binnen dit innovatiethema richten zich op onderzoek en ontwikkeling van producten waarin koolstof langdurig wordt vastgelegd. Voorbeelden zijn het vastleggen van CO₂ uit lucht, water of biogene bronnen in producten via de vorming van carbonaten of andere chemische reacties. Ook kan koolstof worden vastgelegd in biobased materialen.

Op basis van deze voorbeelden kunnen producten worden gemaakt die koolstof voor langere tijd opslaan. Daarnaast kunnen deze producten het gebruik van fossiele koolstof verminderen of processen vervangen waarbij veel CO₂ vrijkomt.

Voorbeelden van producten zijn duurzame plastics, bouwmaterialen en infrastructuurwerken. Ook andere producten waarin aangetoond kan worden dat koolstof langdurig wordt opgeslagen binnen de menselijke economie, vallen onder dit innovatiethema. De producten kunnen worden gebruikt in verschillende sectoren, zoals de industrie, de gebouwde omgeving en de landbouw.

Aandachtspunten die relevant zijn voor de beoordeling van projecten binnen dit innovatiethema:

- Wat is het effect op de (elektrische) energievraag? Hierbij is efficiëntie en inpasbaarheid in het toekomstige hernieuwbare energiesysteem van belang.
- Wat is de maatschappelijke impact? Denk hierbij aan het betrekken van relevante doelgroepen of gemeenschappen, het vergroten van positieve effecten (bijvoorbeeld brede welvaart, werkgelegenheid, welzijn, arbeidsbesparing, kwaliteit van leven, gezondheid, en de fysieke leefomgeving) en beperken van negatieve effecten (overlast, kosten).
- Wat zijn randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid? Denk hier bijvoorbeeld aan water- en landgebruik, inzet van duurzame biomassa, schaarse of giftige materialen vermijden, de ontwikkeling van open normen en standaarden, en het beschikbaar stellen van data.
- Het ontwikkelen van strategieën om de afgevangen CO₂ te monitoren, te rapporteren en te evalueren.
- Het opstellen van massa- en energiebalansen, en het uitvoeren van een levenscyclusanalyse (LCA) om de mogelijkheden voor koolstofverwijdering te onderbouwen.
- Het uitwerken van een toekomstige businesscase en het uitvoeren van techno-economische analyses (TEA).

Binnen dit innovatiethema vallen niet projecten die zich richten op:

- het ontwikkelen van producten op basis van fossiele koolstof;
- het ontwikkelen van producten die maximaal 35 jaar meegaan, waardoor de CO₂ snel weer in de lucht komt;
- het ontwikkelen van brandstoffen en voedingsstoffen op basis van CO₂;
- natuurlijke oplossingen, zoals het vastleggen van koolstof in planten, bomen, bodems en grond (onder andere herbebossen, bebossen, veen herstellen en vastleggen in weilanden).

3 Voorwaarden en beoordeling

3.1 Voorwaarden

Hieronder staan de voorwaarden van de regeling.

Voorwaarden samenwerkingsverband

- Alleen samenwerkingsverbanden kunnen de subsidie MOOI aanvragen.
- Het samenwerkingsverband heeft een gevarieerde samenstelling en bevat minimaal 3 ondernemingen die niet met elkaar in een groep verbonden zijn. Zijn de ondernemingen in het samenwerkingsverband wél met elkaar verbonden? Dan is een extra deelnemer nodig om aan het minimum van 3 ondernemingen te komen.
- Samenwerken betekent dat de deelnemers voor eigen rekening en risico aan het project deelnemen. U kunt het project niet volledig uitbesteden, omdat inhuur van derden niet telt als daadwerkelijke samenwerking voor eigen rekening en risico.
- Het is belangrijk dat partijen aan de vraagzijde van de beoogde innovaties bij het project betrokken zijn. En dat hun vraag leidend is bij het ontwikkelen van de producten, processen, en/of diensten. Een onevenwichtige samenwerking in termen van financiële of inhoudelijke bijdragen aan het project, kan ertoe leiden dat wij uw subsidieaanvraag afwijzen. Of dat u een lagere of onvoldoende score haalt op het rangschikkingscriterium 'kwaliteit van het projectplan' en/of 'kwaliteit van het samenwerkingsverband'.
- Partijen mogen in meer dan één samenwerkingsverband meedoen.
- Is een deelnemer in het samenwerkingsverband een onderzoeksorganisatie? Dan moet er een getekende samenwerkingsovereenkomst zijn vóórdat u start met de projectactiviteiten. Is deze overeenkomst nog niet klaar op het moment dat u de subsidieaanvraag indient, dan moet u hier bij het kiezen van de startdatum rekening mee houden. Ligt de startdatum vóór de verleningsdatum (dagtekening beschikking)? Dan hebben wij de ondertekende samenwerkingsovereenkomst tijdens de beoordeling van uw subsidie nodig. Wij wijzen uw aanvraag af als wij niet uiterlijk op de verleningsdatum een ondertekende samenwerkingsovereenkomst hebben ontvangen. Uw aanvraag is dan namelijk niet compleet en voldoet daarmee niet aan de verplichtingen van deze subsidie. De samenwerkingsovereenkomst bevat in ieder geval afspraken over de bijdrage in de kosten, het delen in de risico's en uitkomsten, de verspreiding van de resultaten en de toegang tot en de regels voor de toewijzing van intellectuele eigendomsrechten.
- De ondernemingen in het samenwerkingsverband mogen niet kwalificeren als onderneming in moeilijkheden (OIM). Hierop is een uitzondering mogelijk. Als u kwalificeert als OIM kunt u wel subsidie aanvragen onder het de-minimis steunkader. In dit geval mag de totale subsidie van de OIM-deelnemer niet meer bedragen dan € 300.000 binnen 3 jaar en moet u met de de-minimis verklaring verklaren dat deze steunruimte nog aanwezig is. Meer informatie vindt u in [bijlage 2](#).

Voorwaarden vooraanmelding

- Een vooraanmelding geldt voor één subsidieaanvraag. Het is dus niet toegestaan om het samenwerkingsverband na de vooraanmelding op te splitsen en 2 of meer subsidieaanvragen in te dienen per vooraanmelding.
- De vooraanmelding moet vóór 16 april 2026, 17.00 uur binnen zijn. U dient de vooraanmelding in via onze website.

Voorwaarden subsidieaanvraag

- Het samenwerkingsverband ontving een advies van de Adviescommissie MOOI op de ingediende vooraanmelding.
- Elke onderneming vraagt als eigen rechtspersoon zelf subsidie aan. Eventuele extra zuster-/dochterondernemingen mag u als deelnemer opgeven. Verrekenet u de rekeningen onderling met facturen? Dan is alleen de entiteit die de kosten uiteindelijk maakt, de subsidieaanvrager (penvoerder of deelnemer). De overige entiteiten zijn dan 'derden'.
- De ondernemingen die subsidie aanvragen, hebben een vaste inrichting of dochteronderneming in Nederland op het moment dat er subsidie betaald wordt (december 2026). Een vaste inrichting betekent dat een onderneming duurzaam beschikt over personeel en technische middelen die nodig zijn voor het uitvoeren van bepaalde diensten. Een postbus in Nederland is dus niet voldoende. Ook bij het begrip 'dochteronderneming' gaat het om duurzaam deelnemen aan het economisch leven.
- U heeft de financiering van uw eigen aandeel in de projectkosten (het deel dat niet gesubsidieerd wordt) rond op het moment dat u de subsidieaanvraag indient.

- Provincies en gemeentes mogen meedoen in projecten, maar kunnen zelf geen subsidie ontvangen (zie ook [paragraaf 5.7](#)).
- U start na het indienen van de definitieve subsidieaanvraag met uw project(en). Vervolgens start u uiterlijk binnen 6 maanden na de subsidieverlening. Dit betekent ook dat u nog geen verplichtingen mag aangaan vóór het indienen van de subsidieaanvraag. U mag dus ook niet kosten maken die u later betaalt.
- De subsidieaanvraag moet vóór 3 september 2026, 17.00 uur binnen zijn. U dient de subsidieaanvraag in via onze website.

Voorwaarden projectplan

- Uw projectplan past binnen de beschrijving van de MOOI-missies.
- In het projectplan staat concreet wie wat gaat doen en wie hoeveel kosten daarvoor verwacht te maken. Wij verlenen de subsidie namelijk per deelnemer aan het samenwerkingsverband.
- In het projectplan staat wat, en wanneer, de mijlpalen en go/no go-momenten zijn. U neemt indicatoren op die SMART (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) zijn om te kunnen beoordelen of de mijlpalen en resultaten gehaald zijn. En u geeft aan op basis waarvan besloten wordt dat van een go/no go-moment sprake is. U kunt een mijlpaalbegroting indienen, die gekoppeld is aan de genoemde mijlpalen. Zie hiervoor de modelbegroting.

Voorwaarden kosten

- De subsidiabele kosten van het project zijn minimaal € 2 miljoen.
- Onderzoeksorganisaties maken niet meer dan 50% van de totale subsidiabele projectkosten.

Voorwaarden subsidie

- De subsidie voor overige projectactiviteiten is maximaal 5% van de totale subsidiabele projectkosten. De subsidie voor overige projectkosten is niet meer dan € 350.000 per project, en niet meer dan € 300.000 per onderneming (zie ook [paragraaf 5.2.5](#)).
- De subsidie per deelnemer is minimaal € 25.000. Het aandeel in de totale subsidiabele projectkosten per deelnemer moet substantieel zijn. Het te verlenen subsidiebedrag moet, met toepassing van de subsidiepercentages (zie [paragraaf 5.4](#)), minimaal € 25.000 bedragen.
- De subsidie per project is maximaal € 4 miljoen.

Overige voorwaarden

- De looptijd van uw project (de activiteiten in het projectplan) is maximaal 4 jaar.
- U draagt bij aan kennisverspreiding. U heeft een goed plan van aanpak voor de verspreiding van de kennis die uw project oplevert. Het is onder andere de bedoeling dat u al tijdens de looptijd van het project actief over de resultaten communiceert. Dit doet u samen met uw projectpartners richting belanghebbenden ('stakeholders') buiten het project. Concurrentiegevoelige informatie hoeft u niet te delen.
- Voor zover het gaat om overige projectactiviteiten mogen ondernemingen niet actief zijn in de sector visserij en aquacultuur, de primaire productie van landbouwproducten of de sector verwerking en afzet van landbouwproducten in de gevallen, zoals bedoeld in [artikel 1, eerste lid, onder c, van de algemene de-minimisverordening](#).
- U onderbouwt de claims ten aanzien van de werking van een techniek en/of de slaagkans in de Nederlandse markt en maatschappij goed.
- Heeft uw project al subsidie gehad van een bestuursorgaan of de Europese Commissie? Dan wordt dat bedrag verrekend met de subsidie die u kunt krijgen of met de kosten die in aanmerking komen voor subsidie. Neem contact met ons op om te horen wat dat voor u betekent: klantcontact@rvo.nl of telefoonnummer: 088 042 42 42.

3.2 Algemene beoordelingscriteria van de aanvragen

Wij beoordelen of uw subsidieaanvraag voldoet aan de vereisten die staan in [artikel 4.2.49 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies](#). Deze eisen gelden naast de algemene afwijzingsgronden uit [artikel 23 van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies](#):

- De aanvraag is compleet en op tijd ingediend.
- De aanvraag voldoet aan de voorwaarden.
- Er is voldoende vertrouwen in de technische haalbaarheid.
- Er is voldoende vertrouwen in de economische haalbaarheid.
- Er is voldoende vertrouwen dat het samenwerkingsverband de activiteiten kan financieren.

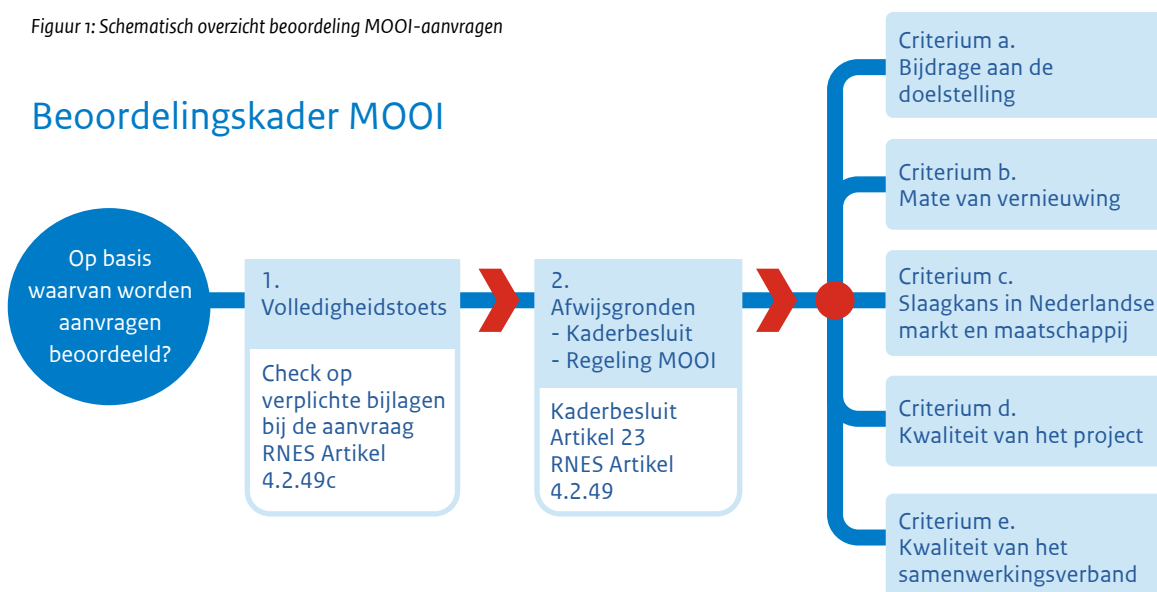
3.3 Beoordeling door rangschikking van de aanvragen

Als uw subsidieaanvraag aan de (in [paragraaf 3.1](#) genoemde) vereisten voldoet, wordt deze vervolgens met hulp van onafhankelijke externe adviseurs (de adviescommissie MOOI) beoordeeld aan de hand van de volgende rangschikkingscriteria:

1. Bijdrage aan de doelstellingen van de subsidie.
2. Mate van vernieuwing ten opzichte van de internationale stand van onderzoek of techniek en versterking van de Nederlandse kennispositie.
3. Slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en de maatschappij.
4. Kwaliteit van het projectplan: aanpak en methodiek, omgang met risico's, uitvoerbaarheid, mate waarin de beschikbare middelen effectiever en efficiënter worden ingezet.
5. Kwaliteit van het samenwerkingsverband: samenstelling en projectorganisatie.

De adviescommissie MOOI geeft per criterium een score op een schaal van 1 tot en met 10. Op elk criterium moet u 6 punten of meer halen. Projecten die op een criterium minder dan 6 punten scoren, worden afgewezen als kwalitatief onvoldoende. De subsidieaanvraag met de hoogste gewogen totaalscore wordt het hoogste gerangschikt. Het subsidie-budget wordt verdeeld op volgorde van de rangschikking van de aanvragen.

Figuur 1: Schematisch overzicht beoordeling MOOI-aanvragen

De beoordelingstermijn is 13 weken, na sluiting van de aanvraagperiode. Deze beoordelingstermijn kunnen we één keer verlengen met nog eens 13 weken.

Tabel 1: Rangschikkingscriteria, scores en weegfactoren

Criterium	Score	Weging
Bijdrage aan de doelstellingen van de subsidie	1 – 10	22,50%
Mate van vernieuwing	1 – 10	16,25%
Slaagkans in de Nederlandse markt en maatschappij	1 – 10	22,50%
Kwaliteit van het projectplan	1 – 10	16,25%
Kwaliteit van het samenwerkingsverband	1 – 10	22,50%

Toelichting op de criteria:

a. Bijdrage aan de doelstellingen van de subsidie

Wij kennen meer punten toe aan een MOOI-project als het project meer bijdraagt aan de doelstellingen van de subsidie. Deze doelstellingen staan in [hoofdstuk 2](#) van deze handleiding. Zo kunnen we de meest relevante projecten selecteren. Dit criterium gaat dan ook over de impact van de projecten.

Uw voorstel scoort hoger op dit criterium als:

- het meer bijdraagt aan de doelstellingen van de subsidie.
- u meer aspecten van de doelstellingen in onderlinge samenhang aanpakt.
- uw voorstel ook bijdraagt aan de doelstellingen van een andere MOOI-subsidie.
- de innovatieve oplossingen die u voorstelt een groter markt bereik hebben.

b. Mate van vernieuwing

Wij kennen meer punten toe aan een MOOI-project als het project vernieuwender is ten opzichte van de internationale stand van onderzoek of techniek, en de Nederlandse kennispositie meer versterkt. Het kan daarbij gaan om een nieuwe technologie voor producten, processen of diensten. Of het kan gaan om wezenlijke vernieuwingen of wezenlijk nieuwe toepassingen van een technologie die al bestaat. Voor technologisch georiënteerde activiteiten is de internationale stand van de techniek de maatstaf. Voor sociaalwetenschappelijk onderzoek en innovatie is de internationale stand van de wetenschap de maatstaf. U beschrijft de huidige stand van onderzoek en techniek, welke knelpunten er nog zijn, wat de toegevoegde waarde van uw project is en voor welke stappen in onderzoek en ontwikkeling uw project zorgt.

Uw voorstel scoort hoger op dit criterium als:

- er meer sprake is van technologische vernieuwing. Hierbij scoren voorstellen die een geringe technologische verbetering laten zien lager dan voorstellen die een technologische doorbraak laten zien.
- de innovatie zich meer op systeemniveau richt dan op product- of componentniveau.

Systeeminnovaties zijn bedrijfs- en organisatie overstijgende vernieuwingen die:

- door verschillende belanghebbenden gezamenlijk gerealiseerd worden,
- de inbreng van uiteenlopende soorten kennis en vaardigheden vereisen en
- de verhoudingen tussen belanghebbenden ingrijpend veranderen.

Systeeminnovaties zijn nodig om de klimaatdoelstellingen te bereiken.

c. Slaagkans in de Nederlandse markt en maatschappij

Wij kennen meer punten toe aan een MOOI-project als de slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en maatschappij groter is. Dit gaat over de verwachting of (toekomstige) eigenaren of exploitanten van bestaande gebouwen, industriële productieprocessen, hernieuwbare energieproductie-installaties en energie-infrastructuur de ontwikkelde innovaties echt gaan gebruiken. Daarbij is het heel belangrijk dat u in uw project rekening houdt met de

wensen en behoeften van alle belanghebbenden die bij de innovatie betrokken zijn. Dit kunt u doen aan de hand van een analyse van die belanghebbenden (oftewel: een stakeholderanalyse).

Verder gaat het over de verwachte maatschappelijke impact van een innovatie voor individuen, gemeenschappen of de samenleving als geheel. Daarbij kijken wij naar de sociale en ecologische impact in Nederland.

Uw voorstel scoort hoger op dit criterium als:

- a. u beter onderbouwt in welke sectoren of marktsegmenten behoefte is aan de oplossingen (producten, processen en/of diensten) die u voorstelt (geef dus de bredere context aan).
- b. u de visie op het implementatietraject van de innovatie beter onderbouwt. Geef inzicht in de vervolgstappen die u zet bij de verdere ontwikkeling en marketing van de oplossingen die u voorstelt. Geef ook aan wie deze vervolgstappen zet. Doe dit tot aan de introductie van de innovatie op de markt (als dat mogelijk is).
- c. u beter beschrijft hoe uw innovatie bijdraagt aan sociale en ecologische duurzaamheid. Besteed bijvoorbeeld aandacht aan inclusie, sociale rechtvaardigheid, ruimtebeslag, vergroening of milieu-impact. Denk hierbij aan zowel positieve als negatieve effecten, en beschrijf hoe u hiermee omgaat.
- d. u beter inzicht geeft in de belangrijkste technologische, maatschappelijke, organisatorische en juridische aspecten die gelden voor de productie én toepassing van de beoogde eindproducten en -diensten. Het is belangrijk dat u deze aspecten vertaalt in ontwerpeisen voor de eindproducten en -diensten binnen uw project. Ook is het belangrijk dat u uw personeel goed opleidt of dat het onderwijs goed aansluit bij de vraag vanuit het bedrijfsleven. Zorg er hierbij voor dat uw ambities aansluiten bij het Klimaatakkoord.

Bij de beoordeling van het criterium slaagkans kijken wij ook naar:

- maatschappelijke aspecten, zoals ruimtebeslag, effecten op landschap en ecologie, esthetiek, lokaal eigenaarschap en weerstand tegen de innovatie bij gebruik.
- de beveiliging en weerbaarheid van digitale systemen, en de mogelijkheid om terug te vallen op een veilig niveau van autonome bedrijfsvoering bij digitale ontregeling. Dit is belangrijk bij de ontwikkeling van nieuwe producten, processen en diensten.
- privacy en niet-discriminerende algoritmes, het voorkomen van verborgen kosten en uitsluiting van groepen, verantwoordelijkheid voor data en het op een integere en rechtmatige manier delen en gebruiken van data en informatie.
- nieuwe competenties die nodig zijn bij gebruik van de technologie.
- of er voldoende en goed opgeleide mensen aanwezig zullen zijn om straks de voorgestelde producten, processen en diensten te implementeren.

d. De kwaliteit van het MOOI-project

Wij kennen meer punten toe aan een MOOI-project als de kwaliteit van het project beter is. Dit moet blijken uit de aanpak en methodiek, de omgang met risico's, de uitvoerbaarheid en de mate waarin u de beschikbare middelen effectiever en efficiënter inzet.

Uw voorstel scoort hoger op dit criterium als

- de activiteiten een meer samenhangend geheel vormen en tot een duidelijk en gezamenlijk resultaat leiden.
- de onderzoeksmethode en inhoudelijke aanpak beter zijn. Dit moet blijken uit de beschrijving van de achtergrond van het probleem, de probleemdefinitie, de doelen, de activiteiten en hun onderlinge samenhang, de projectfasen inclusief mijlpalen met meetbare indicatoren en go/no go-momenten, de middelen die u gebruikt en de resultaten die u in de projecttabel van het model projectplan heeft vastgelegd.
- u de kwaliteit van de inventarisatie en analyse van de risico's en mitigerende maatregelen beter beschrijft.
- uw plan voor kennisverspreiding kwalitatief beter is. Dit is het geval als het plan een concretere uitwerking bevat hoe u de inhoudelijke resultaten en geleerde lessen tijdens en na afloop van het project gaat delen met partijen buiten het project, en hoe u dat gaat doen (welke communicatiekanalen en -methoden gebruikt u? Wie zijn de doelgroepen met wie u kennis gaat delen?).
- u de beschikbare middelen effectiever en efficiënter inzet om de doelen van het project te bereiken. De beschikbare middelen omvatten de gevraagde subsidie en andere middelen waarmee u uw voorstel financiert.

e. De kwaliteit van het samenwerkingsverband

Wij kennen aan een MOOI-project meer punten toe als de kwaliteit van het samenwerkingsverband beter is. Dit moet blijken uit de samenstelling en projectorganisatie.

Bij de beoordeling van dit criterium kijken wij naar wie de activiteiten gaan uitvoeren en wat de toegevoegde waarde van die partijen binnen het samenwerkingsverband is. Het gaat dus om de beoordeling van de subsidieaanvrager(s) en de belanghebbenden bij het project.

Uw voorstel scoort hoger op dit criterium als:

- het samenwerkingsverband alle partijen bevat die voor uw voorstel nodig zijn, zoals een producent of ontwikkelaar, leverancier en (eind)gebruiker. De (eind)gebruiker is de toekomstige eigenaar of exploitant van het beoogde product, proces of de dienst.
- het samenwerkingsverband de directe belanghebbenden bij de voorgestelde oplossingen beter betreft. En als het samenwerkingsverband de (eind)gebruiker van de beoogde producten, processen of diensten actiever betreft in het innovatieproces. Direct belanghebbenden zijn bijvoorbeeld de probleemeigenaar en partijen voor (lokaal) draagvlak. Zij moeten bij een succesvolle ontwikkeling de resultaten snel naar de markt kunnen brengen en de toepassing ervan kunnen opschalen.
- de kwaliteit van de samenwerkingspartners voor het uitvoeren van de projectactiviteiten hoger is. Wij kijken of de partners over voldoende kennis en capaciteiten (op inhoudelijk en organisatorisch vlak) beschikken. Dit kan blijken uit referenties en cv's. Ook kijken wij of de inbreng van elke deelnemer duidelijk is.
- mkb-ondernemingen in het samenwerkingsverband meer activiteiten uitvoeren. Missiegedreven innovatiebeleid vereist een aanpak die niet alleen uitgaat van de stand van de techniek, maar zeker ook vernieuwers en uitdagers betreft.
- het samenwerkingsverband slagvaardiger is. Dit moet blijken uit de omvang en projectorganisatie. Let op: het is geen doel om een samenwerkingsverband zo groot mogelijk te maken.
- de relevante kennis en vaardigheden in het project meer aanwezig zijn.

3.4 Ondernemend maatschappelijk verantwoord

Denk bij de productie en diensten van uw onderneming aan mens, milieu en maatschappij. Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is niet alleen goed voor de wereld, maar ook voor uw onderneming. Wij stimuleren alle organisaties om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. We helpen u daarbij met financiering, advies en met ons netwerk. Meer informatie leest u op [Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen \(MVO\)](#).

Wij beoordelen uw aanvraag niet op MVO-aspecten, maar vragen u wel om in het aanvraagformulier te verklaren dat u bekend bent met de MVO-principes en ernaar handelt.

4 Opbouw van het projectplan

U voegt een projectplan als bijlage aan uw subsidieaanvraag toe. De opzet van uw projectplan is volgens ons model projectplan. Gebruik het model op [Aanvragen subsidie MOOI](#), zodat wij uw subsidieaanvraag goed kunnen beoordelen. In het model projectplan staan instructies. Zo leest u bijvoorbeeld welke aspecten u in uw projectplan moet behandelen.

De projecttabel en kennisverspreiding zijn onderdeel van het projectplan. In het onderdeel kennisverspreiding stelt u een plan op over de manier waarop u voor kennisverspreiding zorgt. Kennisverspreiding tijdens het project is namelijk belangrijk en wordt ook meegewogen in de rangschikking bij de beoordeling van de slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en maatschappij.

In het model projectplan staat een verwijzing naar het onderdeel: 'Beschrijving van kennis, ervaring en capaciteiten'. Dit is een los document, maar vormt samen met het projectplan input voor de beoordeling op de 5 rangschikkingscriteria.

Een projectplan:

- beschrijft het project;
- is gestructureerd opgebouwd;
- bestaat uit de context met probleemstelling, projectdoel, resultaten, activiteiten, projectorganisatie, deelnemers in het samenwerkingsverband en andere belanghebbenden;
- gaat in op de slaagkans en beheersing van risico's, de mate van vernieuwing en kennisoverdracht en de financiering van (het eigen aandeel in) het project;
- geeft duidelijk weer wat de samenhang en afhankelijkheid is tussen activiteiten, resultaten, projectdoelstelling en kennisgebieden binnen uw project;
- beschrijft de activiteiten die leiden tot een of meer resultaten die bijdragen aan het doel van uw project;
- heeft maximaal 40 pagina's. Ook de verschillende onderdelen van het projectplan hebben een maximaal aantal pagina's. Deze maximalen vindt u terug in het model projectplan;
- is bondig en concreet. Dit zorgt voor meer punten op het kwaliteitscriterium 'kwaliteit project'.

Om de voortgang van uw project meetbaar te maken, zet u in een planning de activiteiten en resultaten af in de tijd. In deze planning staan ook mijlpalen en go/no go-momenten die gerelateerd zijn aan een risicoanalyse van het project.

- **Mijlpaal:** een mijlpaal is een moment, waarop één of meer resultaten behaald zijn. Er wordt iets concreets opgeleverd op weg naar het eindresultaat.
- **Go/no go-moment:** als het behalen van een bepaald resultaat cruciaal is voor het vervolg van het project, dan moet u een go/no go-besluit nemen en dit moment als zodanig definiëren in het projectplan. Een go/no go-moment is dus een moment waarop u belangrijke beslissingen neemt over het vervolg van uw project. Vaak is dit ook het moment waarop u moet kiezen voor wel of geen ander type vervolg dan oorspronkelijk benoemd in uw projectplan.

Wij willen op de hoogte zijn van deze mijlpalen en go/no go-momenten om de voortgang van uw project te kunnen volgen. En om (als dat nodig is) – in overleg met de Adviescommissie MOOI – tijdens de uitvoering van het project een oordeel te geven over of een alternatief vervolg van uw project nog past binnen het geaccepteerde projectplan.

Tip: er moet een relatie zijn tussen het projectplan, de projecttabel en de begroting. Daarom moet u in de begroting de kosten per resultaat (of een onderdeel daarvan) benoemen en onder de juiste categorie van activiteiten plaatsen. Geeft u in de begroting de activiteitnummers zoals opgenomen in de projecttabel niet aan bij de kosten? Of vult u de gevraagde zaken, zoals over de afschrijving van machines en apparatuur, niet in? Dan kunnen wij de kosten niet beoordelen en krijgt u voor de kosten geen subsidie. Wij stellen u hier geen vragen over, omdat dit vanwege de tendersystematiek niet mag. Omdat we vooraf al duidelijk om deze informatie vragen. Een verzoek tot aanvullen van informatie na tendersluiting kwalificeert daarom niet meer als toelichtende vraag.

5 Subsidie en projectkosten

5.1 Beschikbaar subsidiebudget en maximale subsidie

Het beschikbare budget voor projecten die invulling geven aan de doelstelling en innovatiethema's van de MOOI 2026 is:

Tabel 2: Openstellingsperiode, budget en subsidie per MOOI-missie

MOOI-missie	Openstellingsperiode (sluitingstijd is 17.00 uur)	Beschikbaar budget	Maximale subsidie per project
Elektriciteit	02-06-2026 t/m 03-09-2026	€ 20 miljoen	€ 4 miljoen
Gebouwde omgeving	02-06-2026 t/m 03-09-2026	€ 20 miljoen	€ 4 miljoen
Industrie	02-06-2026 t/m 03-09-2026	€ 20 miljoen	€ 4 miljoen
Koolstofverwijdering	02-06-2026 t/m 03-09-2026	€ 10 miljoen	€ 4 miljoen

Uw projectvoorstel moet een omvang hebben van minimaal € 2 miljoen aan subsidiabele projectkosten. Het aandeel in de totale subsidiabele projectkosten per deelnemer moet substantieel zijn. Het te verlenen subsidiebedrag per deelnemer moet, met toepassing van de subsidiepercentages (zie [paragraaf 5.4](#)), minimaal € 25.000 bedragen. Dit geldt ook voor in-kind (in uren, zonder subsidie) bijdragen.

5.2 Waarvoor kunt u subsidie aanvragen?

U kunt subsidie aanvragen voor:

- industrieel onderzoek en/of experimentele ontwikkeling ('reguliere' projectactiviteiten, inclusief pilot);
- overige projectactiviteiten die bijdragen aan de doelen van het project.

De activiteiten deelt u zo in, dat per activiteit één categorie van subsidiabele kosten van toepassing is: industrieel onderzoek, experimentele ontwikkeling of overige projectactiviteiten. De onderliggende activiteiten vallen daarmee automatisch in hun geheel in die categorie van activiteiten.

5.2.1 Industrieel onderzoek (IO) en Experimentele ontwikkeling (EO)

Bij IO doet u nieuwe kennis en vaardigheden op met het doel een nieuw product, proces of dienst te ontwikkelen, of om bestaande producten, processen of diensten aanmerkelijk te verbeteren. Het omvat de vervaardiging van onderdelen voor complexe systemen en kan ook de bouw omvatten van prototypes in een laboratoriumomgeving en/of in een omgeving met gesimuleerde interfaces voor bestaande systemen, alsmede pilotlijnen, wanneer dat nodig is voor het industriële onderzoek en met name voor de validering van generieke technologie.

EO staat dicht bij de markt: u verwerft, combineert, geeft vorm en gebruikt bestaande wetenschappelijke, technische, zakelijke en andere relevante kennis en vaardigheden met het doel om een nieuw of verbeterd product, proces of dienst te ontwikkelen. Dit kan ook activiteiten omvatten die gericht zijn op de conceptuele formulering, de planning en documentering van alternatieve producten, procedés of diensten.

EO kan ook de bouw van prototypes, demonstraties, pilotontwikkeling, testen en validatie omvatten van nieuwe of verbeterde producten, processen of diensten in omgevingen die representatief zijn voor het functioneren onder reële omstandigheden, met als hoofddoel verdere technische verbeteringen aan te brengen aan producten, processen of diensten die niet grotendeels al vast staan.

Routinematige of periodieke wijzigingen van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen, diensten en andere courante activiteiten worden niet gezien als IO of EO, ook niet als deze wijzigingen verbeteringen zijn.

5.2.2 Kostensoorten

Kosten die bij industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling (inclusief pilots) in aanmerking komen voor subsidie, zijn:

- Loonkosten, waarbij de volgende methodieken gelden:
 1. Integrale kostensystematiek (kijk voor de voorwaarden naar de [Subsidiespelregels](#))
 2. Loonkosten + 50% opslagsystematiek
 3. Vast uurtarief van € 80
- Kosten van aangeschafte machines en apparatuur (let op afschrijving en eventuele restwaarde);
- Kosten van verbruikte materialen en hulpmiddelen;
- Kosten van uitbesteding (kosten derden).

Extra uitleg over deze kostensoorten vindt u in [bijlage 1: Loonkostensystematiek](#).

5.2.3 IO en EO door onderzoeksorganisaties

Onderzoeksorganisaties kunnen subsidie aanvragen voor economische en niet-economische activiteiten. Hiervoor moeten ze een gescheiden boekhouding bijhouden. In de MOOI-regeling is het onderscheid relevant in verband met het maximaal toegestane subsidiepercentage en de voorwaarden over de omgang met intellectuele eigendomsrechten en overdracht daarvan aan ondernemingen. Economische activiteiten zijn meestal contractresearch.

Normaal gesproken heeft het uitvoeren van onafhankelijk onderzoek en ontwikkeling (O&O) door onderzoeksorganisaties, ook in samenwerkingsverband, geen economisch karakter heeft. In de begroting zet u wel de activiteiten onder de juiste categorie (IO of EO).

Indirect voordeel voorkomen: samenwerkingsovereenkomst

Ondernemingen mogen geen indirect voordeel behalen via de subsidie aan de onderzoeksorganisatie. Daarom vragen we in het model projectplan hoe u omgaat met de intellectuele eigendomsrechten, overdracht daarvan aan ondernemingen en verspreiding van andere onderzoeksresultaten. Deze afspraken moet u vastleggen in een samenwerkingsovereenkomst vóór de startdatum van het project. Zie [paragraaf 5.6](#) voor meer uitleg hierover.

Als er bij controles, bijvoorbeeld door de Europese Commissie, toch sprake blijkt van indirect voordeel voor ondernemingen, wordt de subsidie aan de onderzoeksorganisaties opgeteld bij de subsidie aan ondernemingen en geldt het maximaal toegestane subsidiepercentage voor ondernemingen. Wij gaan ervan uit dat onderzoeksorganisaties hier zorgvuldig mee omgaan.

5.2.4 Hoe kan niet-technisch/sociaal wetenschappelijk onderzoek kwalificeren als IO of EO?

Een O&O-project voldoet aan de volgende 5 criteria:

1. **Nieuw:** de O&O-activiteit binnen het project moet leiden tot bevindingen die nieuw zijn voor het bedrijf. Het mag niet gaan om al algemeen bekende en gebruikte kennis in de betreffende sector.
2. **Creatief:** een O&O-project moet gericht zijn op nieuwe concepten of ideeën die bestaande kennis verbeteren.
3. **Onzekerheid:** aan de start van het O&O-project is er onzekerheid over het bereiken van de gestelde doelen.
4. **Systematisch:** het O&O-project wordt op een planmatige manier uitgevoerd. Er worden gegevens van zowel het gevolgde proces als het resultaat bijgehouden.
5. **Overdraagbaar:** een O&O-project moet leiden tot reproduceerbare kennis, zodat anderen met die resultaten aan de slag kunnen in hun eigen O&O-activiteiten.

IO/EO gaat vaak om technisch onderzoek. Maar, ook niet-technisch onderzoek kan goed bijdragen aan de ontwikkeling van een product of dienst. Dit moet dan wel blijken uit het projectplan. Het niet-technische onderzoek moet systematisch en degelijk zijn opgezet, een wetenschappelijk onderbouwde methode gebruiken én de resultaten moeten toegepast worden in de ontwikkeling van het product of de dienst. Het onderzoek moet dus kunnen leiden tot aanpassing van het product of de dienst. Dat moet ook blijken uit de timing van de verschillende onderdelen van het project. Dat kan bijvoorbeeld door een feedback-lus naar de technische werkpakketten van het project. Implementatieonderzoek ('Hoe moet dit product in de markt gezet worden?', 'Welke maatschappelijke barrières zijn er?', een 'use case' of 'het doorrekenen van een businesscase') voldoet hier niet aan. De resultaten van het onderzoek hebben namelijk geen invloed meer op het product of de dienst.

Net als bij technisch onderzoek moet niet-technisch onderzoek een risico bevatten. Dat kan bijvoorbeeld zijn dat op basis van de resultaten er een kans is dat de productontwikkeling grondig gewijzigd of zelfs gestopt moet worden. Dat betekent ook dat inventariserende studies zonder feedback-lus naar de productontwikkeling (geen onzekerheid/kans op mislukking), niet als IO/EO kunnen kwalificeren. Met inventariserende studies bedoelen we: het bij elkaar brengen van al bestaande kennis of het bestuderen van zaken waarvan vooraf duidelijk is dat dit wel zal slagen. Activiteiten die niet als IO of EO kunnen kwalificeren, mogen wel opgevoerd worden onder de overige projectactiviteiten.

5.2.5 Overige projectactiviteiten

Overige projectactiviteiten zijn activiteiten die bijdragen aan de doelstelling van een MOOI-project, maar geen fundamenteel onderzoek, IO, EO of een haalbaarheidsstudie zijn. De definitie van overige projectactiviteiten staat in [artikel 4.2.43](#). Daarin staat onder andere onderzoek naar nieuwe verdienmodellen of samenwerkingsvormen, standaardisatie en normering, administratief projectmanagement en procesondersteuning.

Voorbeelden van overige projectactiviteiten zijn:

- *Participatie van omwonenden en belanghebbenden*
Het gaat daarbij onder andere om het vroegtijdig betrekken van alle belanghebbenden (participatie), eigenaarschap vormgegeven in coöperatieve vormen, en de acceptatie van nieuwe (systeem)oplossingen en nieuwe vormen van marktordening (circulair).
- *Voorsorteren op marktintroductie*
Om de marktintroductie te versnellen, kunnen activiteiten worden uitgevoerd, zoals het opzetten van maatwerkproposities, het inrichten van (nieuwe) verkoopkanalen, de ontwikkeling van digitale (visuele) technieken om het koop- of ontwerpproces te ondersteunen. Ook kan het van belang zijn om, na de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten, te werken aan verdere validatie van producten en diensten op grotere schaal, zodat de kwaliteit van innovaties wordt geborgd en goed overkomt.
- *Kennisintegratie en -disseminatie*
Hierbij gaat het om integratie- en disseminatie-activiteiten van de kennis die binnen het project is opgedaan. Het gaat hierbij niet alleen om technisch-economische kennis, maar ook om opgedane kennis en ervaring met de juridische randvoorwaarden waaronder de ontwikkelde producten of diensten functioneren. Zo kan toekomstige wet- en regelgeving ten dienste staan aan de benodigde producten en diensten. Denk daarbij aan het organiseren van interactieve bijeenkomsten, het schrijven van publicaties voor een congres en/of andere activiteiten voor de disseminatie van de opgedane maatschappelijke kennis en ervaring die binnen het project is opgedaan.
- *Scholing- en opleidingsactiviteiten*
Hierbij gaat het om activiteiten voor de competentieontwikkeling van mensen, zowel in het onderwijs als in het werk. Dit kan onder andere via *learning communities*: samenwerkingsverbanden van onderwijsinstellingen, kennisinstellingen en bedrijven die werken aan innovatie gedreven oplossingen (zoals centers of expertise en centra voor innovatief vakmanschap).

Overige projectactiviteiten vallen uiteen in:

- overige economische projectactiviteiten;
- overige niet-economische projectactiviteiten.

Overige economische projectactiviteiten

Overige projectactiviteiten van ondernemingen worden altijd gekwalificeerd als economisch van aard. Overige projectactiviteiten van onderzoeksorganisaties kunnen ook kwalificeren als economisch van aard. Ondernemingen en onderzoeksorganisaties kunnen subsidie krijgen voor deze overige economische projectactiviteiten als zij een getekende de-minimisverklaring hebben. U kunt deze [verklaring](#) online invullen. Daarna stuurt u de verklaring mee met uw aanvraag. In de verklaring moet u ook aangeven om wat voor soort onderneming (klein, middelgroot of groot) het gaat.

Op grond van de algemene de-minimisverordening is het mogelijk om aan ondernemingen steun te geven voor deze overige activiteiten tot een maximumbedrag van € 300.000 per zelfstandige onderneming over een periode van 3 opeenvolgende jaren.

Maar, als sprake is van verbonden ondernemingen, wordt dit als één onderneming beschouwd voor de de-minimis. Als de ene onderneming zeggenschap heeft over een andere onderneming, is sprake van verbonden ondernemingen. In dat geval worden beide ondernemingen gezien als één onderneming voor de de-minimis. Of de ondernemingen nu wel of geen fiscale eenheid zijn, speelt geen rol. Houd tot slot ook rekening met de de-minimis ruimte die gebruikt wordt door de OIM deelnemer voor IO en EO kosten (meer informatie vindt u in [bijlage 2](#)).

Overige niet-economische projectactiviteiten

Als overige niet-economische activiteiten voor onderzoeksorganisaties komt alleen de brede verspreiding van onderzoeksresultaten op een niet-exclusieve en niet-discriminerende basis in aanmerking voor subsidie. Andere overige projectactiviteiten kwalificeren als economisch van aard. Gaat het om overige economische projectactiviteiten? Dan moet een onderzoeksorganisatie een de-minimisverklaring verstrekken.

Tip: vul (ook als onderzoeksorganisatie) een de-minimisverklaring in. Dan zit u altijd goed. Als wij beoordelen dat activiteiten toch economisch van aard zijn en u heeft geen verklaring, dan gaan wij er vanuit dat u geen de-minimisruimte meer heeft. U krijgt dan geen subsidie voor uw activiteiten, maar we verwachten wel dat u ze volgens plan uitvoert. De rangschikking van uw voorstel is namelijk gebaseerd op het plan als geheel. Neem contact met ons op als u twijfelt of vragen heeft.

5.3 Onvoorziene activiteiten

In uw aanvraag mag u, als u dat wil, een post opnemen voor onvoorziene activiteiten tot een maximum van 10% van de opgevoerde kosten. Dit is een budget voor vraagstukken die u tijdens uw project tegenkomt en die u niet voorzag, maar wel moet onderzoeken om de doelen en resultaten uit het projectplan te behalen. Deze post is dus **niet** bedoeld om overschrijding van uren of andere kosten voor activiteiten die voorzien waren, te compenseren.

Deze kosten moeten op de begroting van een of meerdere deelnemers staan. Ook moeten deze activiteiten kwalificeren als IO, EO of een overige projectactiviteit (met getekende de-minimisverklaring). Wilt u hiervan gebruik maken? Dan moet u vóórdat u dit budget aanspreekt en start met de onvoorziene activiteiten, goedkeuring van ons krijgen.

Houd er rekening mee dat als wij de opgevoerde kosten niet subsidiabel vinden, de eventueel opgevoerde post voor onvoorziene activiteiten ook naar beneden bijgesteld wordt.

5.4 Subsidiepercentages

De subsidiepercentages gelden voor zowel IO, EO als overige projectactiviteiten en zijn afhankelijk van het type organisatie. Ook moet sprake zijn van daadwerkelijke samenwerking:

- tussen ondernemingen waarvan er ten minste één kleine of middelgrote onderneming is, en geen van de ondernemingen meer dan 70% van de subsidiabele kosten voor haar rekening neemt, of
- tussen een onderneming en één of meer onderzoeksorganisaties, waarbij deze organisaties ten minste 10% van de subsidiabele kosten dragen, en het recht hebben hun eigen onderzoeksresultaten te publiceren.

Als geen sprake is van aantoonbare daadwerkelijke samenwerking, worden de subsidiepercentages verlaagd met 15 procentpunten. De verlaging geldt alleen voor ondernemingen.

Tabel 3: Subsidiepercentages

Type organisatie	Subsidiepercentage
Kleine onderneming	60%
Middelgrote onderneming	50%
Grote onderneming	40%
Onderzoeksorganisatie, voor zover deze betrekking hebben op niet-economische activiteiten en overige niet-economische projectactiviteiten.	80%
Geen daadwerkelijke samenwerking	-15%

Met de [mkb-toets](#) kunt u bepalen of uw onderneming klein, middelgroot of groot is. Minder subsidie aanvragen mag. Dat kan positief doorwerken in het beoordelingscriterium “kwaliteit van het project”.

5.5 Verdeling van de projectkosten

In het projectplan geeft u aan welke activiteiten er per resultaat uitgevoerd worden, en welke resultaten bij welke mijlpaal bereikt zijn. In de begroting geeft u aan wat de bijbehorende totale kosten per resultaat zijn. Het is mogelijk om meerdere activiteiten/resultaten bij een bepaalde mijlpaal af te ronden. Het is niet mogelijk om tijdens de uitvoering van activiteiten die tot een resultaat leiden, meerdere mijlpalen te kiezen.

5.6 Samenwerkingsovereenkomst

Als een onderzoeksorganisatie deelneemt in het project, bent u verplicht een samenwerkingsovereenkomst op te stellen en naar ons op te sturen vóór de startdatum van het project. In de samenwerkingsovereenkomst legt u afspraken vast over de wijze waarop u omgaat met de bijdrage in de kosten, het delen van risico's en uitkomsten, de verspreiding van de resultaten en de toegang tot (en regels voor) de toewijzing van intellectuele eigendomsrechten. Ondernemingen mogen namelijk geen indirect voordeel behalen via de subsidie aan een onderzoeksorganisatie (zie ook [paragraaf 5.2.3](#)).

In de volgende gevallen is geen sprake van indirect voordeel:

- de deelnemende ondernemingen dragen de volledige kosten van het project (onderzoeksorganisaties ontvangen geen subsidie);
- de onderzoeksorganisaties krijgen de intellectuele eigendomsrechten over de activiteiten die zij (gaan) uitvoeren;
- de onderzoeksorganisaties krijgen een marktconforme vergoeding voor de intellectuele eigendomsrechten die uit hun activiteiten ontstaan;
- de intellectuele eigendomsrechten worden volgens een passende afspiegeling van activiteiten, bijdragen en belangen verdeeld over de deelnemers.

Aanleveren samenwerkingsovereenkomst

Wij vragen een getekende samenwerkingsovereenkomst op. Dit gebeurt op één van de volgende momenten:

- Start uw project op de dag dat u subsidie aanvraagt? Dan vragen wij de getekende samenwerkingsovereenkomst op via uw aanvraag in eLoket. Als u op dat moment geen getekende samenwerkingsovereenkomst heeft, wijzen wij uw aanvraag af. Uw aanvraag is dan onvolledig en voldoet niet aan de verplichtingen van de subsidieregeling.
- Start uw project vóór de dagtekening van de beschikking (subsidieverlening)? Dan hebben wij de getekende samenwerkingsovereenkomst al tijdens de behandeling van uw subsidieaanvraag nodig. Houd hier rekening mee bij de planning van uw project. Als wij de getekende samenwerkingsovereenkomst niet op tijd ontvangen, wijzen wij uw aanvraag af. Uw aanvraag is dan onvolledig en voldoet niet aan de verplichtingen van de subsidieregeling.

- Start uw project ná de dagtekening van de beschikking (subsidieverlening)? Dan vragen wij de getekende samenwerkingsovereenkomst op in de beheerfase. Als u deze dan niet heeft, zetten wij de betaling van de voorschotten tijdelijk stop (opschorten). Hebben wij binnen 3 maanden na de opschorting nog steeds geen getekende samenwerkingsovereenkomst ontvangen? Dan zetten wij uw project stop en stellen wij de subsidie vast op € 0. Ook kan het zijn dat u de al verleende voorschotten moet terugbetalen.

Ook voor overige samenwerkingen is het verstandig om een overeenkomst af te sluiten. U kunt hiervoor gebruik maken van onze [voorbeeld overeenkomst](#).

Tip: neem voldoende tijd voor het opstellen van de samenwerkingsovereenkomst en het ondertekenen door alle deelnemers.

5.7 Overige aandachtspunten

Eigen bijdrage (financiering eigen aandeel in de projectkosten)

In alle projecten letten wij tijdens de beoordeling van uw aanvraag op de bijdrage die u zelf moet betalen. Als u uw eigen financiële bijdrage niet op tijd kunt leveren, is de kans groot dat het project mislukt of pas veel later (meer dan een half jaar) van start kan gaan. Daarom wijzen wij uw aanvraag af als er onvoldoende vertrouwen is in de financiële haalbaarheid. In het projectplan moet u aangeven hoe u de eigen bijdrage gaat financieren. Dit kunt u bijvoorbeeld onderbouwen met een verklaring van uw bank of investeerder, een (recent) jaarverslag en/of een businessplan. In verklaringen van uw bank of investeerder mag als voorwaarde staan dat wij subsidie verstrekken. Meer informatie hierover vindt u op [Financiering subsidieproject](#).

Tip: onderbouw uw financiering

We wijzen vaak subsidieaanvragen af, omdat onvoldoende is onderbouwd hoe het eigen aandeel in de kosten (de eigen bijdrage naast de subsidie) gefinancierd wordt. Een zin als "uit eigen middelen" is niet concreet genoeg, want waar komen die eigen middelen vandaan? Begin op tijd met het rondkrijgen van uw financiering, beschrijf deze in het projectplan en stuur relevante stukken ter onderbouwing mee.

Bijdragen van provincies, gemeenten of andere overheden

Als een provincie, gemeente of andere overheid ook subsidie verleent aan het project, is er sprake van cumulatie (opeenstapeling) van subsidies.

Bij de MOOI-regeling is er voor gekozen om zoveel mogelijk gebruik te maken van de ruimte die het steunkader biedt. Dit betekent dat subsidies vanuit de SDE++, Horizon 2020, EU-REACT, NOW-regeling, provincies, gemeenten, waterschappen, gemeentes en openbare lichamen (zoals bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)), niet van tevoren afgetrokken worden van de MOOI-subsidie. Dit gebeurt wel als de maximale steunruimte wordt overschreden. Andere subsidies vanuit het Rijk brengen we wel in mindering op de MOOI-subsidie die u krijgt. Dit staat in [artikel 6 Kaderbesluit nationale EZ-subsidies](#).

Ook kan de provincie, gemeente of andere overheid zelf deelnemen aan een project (in-kind; uren-bijdrage). Het bestuursorgaan moet bij een in-kind deelname verklaren of ze dat doen vanuit hun wettelijke of hun niet-wettelijke taken. Dit kan (op het aanvraagformulier in eLoket. Als het gaat om de wettelijke taken van een provincie, gemeente of andere overheid, levert de bijdrage van een bestuursorgaan een voordeel op voor de andere projectdeelnemers dat met publiek geld bekostigd wordt. Als het een cash-bijdrage betreft, noemen we dat subsidie. De subsidie wordt opgeteld bij de subsidie die de cash ontvangende deelnemer aanvraagt. Als het een in-kind bijdrage betreft wordt dit voordeel naar rato van de projectkosten verdeeld over de andere projectdeelnemers. Per deelnemer wordt vervolgens beoordeeld of de totale steun binnen de maximaal toegestane steunruimte uit het steunkader blijft. Het eventuele teveel wordt voor ondernemingen afgetrokken van de gevraagde subsidie.

Als het gaat om de niet-wettelijke taken kwalificeert het bestuursorgaan voor die activiteiten als een onderneming. De bijdrage hoeft niet verrekend te worden. De rijksoverheid, provincies, gemeentes en openbare lichamen (zoals bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)) kunnen zelf nooit subsidie ontvangen. Waterschappen kunnen dit wel.

Cumulatie met andere subsidies

Als u naast de MOOI-subsidie ook andere vormen van subsidie aanvraagt voor een specifiek project, dan moet u nagaan of er geen sprake is van overstimulering of conflicterende eisen van de verschillende subsidies. U kunt contact met ons opnemen voor extra uitleg.

Tip: neem contact met ons op om te horen wat de bijdrage van een provincie, gemeente of andere overheid voor de subsidie aan uw project betekent. U kunt ons bereiken via klantcontact@rvo.nl of telefoonnummer 088 042 42 42.

6 Het aanvraagproces

Het aanvraagproces bestaat uit een vooraanmelding, het beoordelen van de vooraanmelding, een definitieve subsidieaanvraag en het beoordelen van de aanvraag. Dit hoofdstuk beschrijft deze 4 fases.

6.1 De 4 fases van het aanvraagproces

Fase 1: Vooraanmelding

Als u als samenwerkingsverband interesse heeft om van de MOOI-subsidie gebruik te maken, moet u uw project vooraanmelden via onze website. Dit kan vanaf 17 maart 2026, 09:00 uur tot 16 april 2026, 17:00 uur.

Bij de vooraanmelding geeft u beknopt aan hoe uw project aan de doelstelling van MOOI bijdraagt, welke resultaten u wilt bereiken, wie de uitvoerende partijen zijn, wat de verwachte kosten zijn en hoeveel subsidie u waarschijnlijk nodig heeft. U hoeft geen getekende intentieverklaringen van de beoogde partners mee te sturen. Dat mag wel, om uw vooraanmelding concreter te maken.

Meer informatie over het voorbereiden van uw vooraanmelding vindt u op [Aanvragen subsidie MOOI](#).

Fase 2: Advies vooraanmeldingen

Na 16 april 2026 beoordelen leden van de Adviescommissie MOOI de ingediende vooraanmeldingen aan de hand van de criteria die zijn opgenomen in [hoofdstuk 3](#). De commissieleden kunnen u verbeter- en/of aandachtspunten geven die u helpen bij het uitwerken van de definitieve subsidieaanvraag. De commissieleden kunnen u ook wijzen op mogelijkheden voor samenwerking met andere samenwerkingsverbanden die een vooraanmelding hebben gedaan.

Het advies op uw vooraanmelding is niet bindend. Dit betekent dat u ook bij een negatief advies uw plan mag verbeteren en alsnog een definitieve aanvraag mag indienen.

Tip: hoe beter u in de vooraanmelding beschrijft hoe uw samenwerkingsverband is samengesteld en wat het voor ogen heeft, hoe beter de Adviescommissie MOOI u een meer gedetailleerd advies kan geven. U krijgt dan beter inzicht in de kans dat uw voorstel slaagt, en weet beter waar u bij het verder ontwikkelen van uw voorstel op moet letten.

Fase 3: Indienen definitieve subsidieaanvragen

Als u op tijd een volledige vooraanmelding heeft ingediend, kunt u die aanmelding (ook met het advies van de Adviescommissie MOOI) uitwerken tot een definitieve subsidieaanvraag. U kunt uw definitieve subsidieaanvraag indienen vanaf 2 juni 2026, 09:00 uur tot 3 september 2026, 17:00 uur. Dit doet u via onze website. Elke vooraanmelding leidt tot maximaal één definitieve subsidieaanvraag. De subsidieaanvraag bevat, naast andere verplichte bijlagen, een projectplan en een begroting. Meer informatie over het voorbereiden van uw aanvraag vindt u op [Aanvragen subsidie MOOI](#).

Fase 4: Beoordeling definitieve subsidieaanvragen

Na 3 september toetsen we de volledig ingediende subsidieaanvragen aan de eisen die in [hoofdstuk 3](#) staan. Als uw aanvraag niet aan de eisen voldoet, wijzen wij uw aanvraag af. Als uw aanvraag wel aan de eisen voldoet, nemen we uw aanvraag verder in behandeling. De Adviescommissie MOOI beoordeelt en rangschikt uw aanvraag aan de hand van de rangschikkingscriteria. Alle projecten krijgen een score. Vervolgens geeft de Adviescommissie ons advies over de rangschikking. We verdelen het subsidiebudget op volgorde van rangschikking van de aanvragen.

Dit betekent dat we subsidie toekennen in volgorde van de hoogste tot de laagste totaalscore, totdat het budget op is. Aanvragen waarvoor geen of onvoldoende budget aanwezig is, wijzen wij af. Het komt regelmatig voor dat we begrotingen bijstellen. Ingrijpende correcties bespreken we met u, voordat we de beschikking sturen.

Het kan zijn dat wij u vragen om uw definitieve voorstel toe te lichten. Maar, wij zijn niet verplicht om dit te doen. De beoordelingstermijn is 13 weken. Binnen deze termijn laten we u weten of wij uw aanvraag toekennen of afwijzen. We verwachten dat u de beslissing op uw aanvraag dus in december 2026 ontvangt. Dat is ook het moment waarop u uw eerste voorschotbetaling ontvangt (als u subsidie krijgt).

Tip: bekijk ook de [veelgestelde vragen](#) over de MOOI-subsidie.

Aandachtspunten

- Voor het indienen van uw vooraanmelding en aanvraag heeft u een eHerkenningmiddel nodig met minimaal betrouwbaarheidsniveau 3. Vraag dit op tijd aan, want de levertijd is minimaal één week. Meer informatie vindt u op [Hulp bij inloggen](#).
- Wij beoordelen na het indienen van uw subsidieaanvraag of alle benodigde bijlagen (zie [hoofdstuk 7](#)) aanwezig zijn. Is dat niet het geval? Dan heeft u tot de sluitingsdatum de tijd om uw aanvraag compleet te maken.
- In onder andere de volgende gevallen wijzen wij uw aanvraag af:
 - U heeft uw aanvraag niet op tijd ingediend. Dit geldt ook als uw aanvraag door technische of ICT-problemen te laat bij ons is binnengekomen.
 - Uw aanvraag is na de sluitingsdatum niet compleet. U heeft geen mogelijkheid om de aanvraag aan te vullen. Een herstelmogelijkheid is namelijk niet in lijn met het gelijkheidsprincipe van een tender. Ook bij Europese subsidieaanvragen en bij aanbestedingen is er geen herstelmogelijkheid.
 - Uw aanvraag voldoet niet aan de eisen van de regeling.
 - Uw aanvraag scoort onvoldoende op de rangschikkingscriteria.
- Wij sturen alle correspondentie over uw subsidieaanvraag naar de penvoerder of, als u dat heeft aangegeven, naar een intermediair.

7 Onderdelen van de subsidieaanvraag

Een subsidieaanvraag bestaat uit de volgende onderdelen:

- Aanvraagformulier
- Bijlagen:
 - Bijlage 1: Aanmelding en machtiging deelnemer samenwerkingsverband (voor deelnemers in een samenwerkingsverband)
 - Bijlage 2: Advies van de Adviescommissie MOOI op de vooraanmelding
 - Bijlage 3: Projectplan, inclusief plan voor kennisverspreiding
 - Bijlage 4: Begroting
 - Bijlage 5: Beschrijving van kennis, ervaring en capaciteiten
 - Bijlage 6: MKB-toets (dit is alleen verplicht als u het opslagpercentage aanvraagt)
 - Bijlage 7: De-minimisverklaring(en) (dit is alleen verplicht als u subsidie aanvraagt onder 'overige project-activiteiten' of als een OIM-deelnemer subsidie aanvraagt).
 - Bijlage 8: Getekende samenwerkingsovereenkomst (dit is alleen verplicht bij deelname door een onderzoeksorganisatie én als de startdatum van uw project gelijk is aan de indieningsdatum)
 - Bijlage 9: Verklaring in-kind bijdrage (dit is alleen verplicht als een deelnemer in-kind bijdraagt en dit meetelt in de totale subsidiabele projectkosten)
 - Bijlage 10: Verklaring 'Geen onderneming in moeilijkheden', inclusief beslisschema, de meest recente (geconsolideerde) jaarcijfers en organogrammen (inclusief aandelenverhouding) van de deelnemers.
 - Bijlage 11: Overige bijlage(n)

Voor een aantal bijlagen zijn formats beschikbaar. Deze vindt u op [Aanvragen subsidie MOOI](#). Uw aanvraag is compleet als wij alle onderdelen, inclusief de verplichte bijlagen, op tijd hebben ontvangen.

Tip: als het samenwerkingsverband veel deelnemers bevat en u heeft van één (kleine) deelnemer het machtigingsformulier niet op tijd ontvangen, dan is het verstandig te overwegen om deze deelnemer uit het samenwerkingsverband te laten. Als u dit doet, let dan op de doorwerking daarvan in de ondergrens van minimaal € 2 miljoen aan subsidiabele kosten en het maximaal toegestane percentage subsidiabele kosten door onderzoeksorganisaties. Ook moeten de activiteiten dan nog wel uitgevoerd worden. Bij een ontbrekend deelnemersformulier wijzen wij de gehele subsidieaanvraag af.

7.1 Uitleg onderdelen subsidieaanvraag

Hieronder leest u meer over het aanvraagformulier en de bijlagen bij uw aanvraag.

Het aanvraagformulier

U of uw intermediair dient de aanvraag in via onze website en voegt na inloggen de bijlagen aan de aanvraag toe. U of uw intermediair ondertekent het aanvraagformulier met een digitale handtekening (via eHerkenning). Als uw intermediair de aanvraag indient, moet u de machtiging van de intermediair apart als bijlage toevoegen.

Bijlage 1: Deelnemersformulier (aanmelding en machtiging)

Omdat er sprake is van een samenwerkingsverband, stuurt u van elke deelnemer een machtigingsformulier mee. Iedere deelnemer ondertekent dit formulier en machtigt hiermee de penvoerder (dus niet de intermediair) voor de subsidieaanvraag en verdere correspondentie hierover. Zorg dat de naam van de penvoerder overeenkomt met de naam die de penvoerder zelf op zijn aanvraagformulier invult, en zoals deze is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel.

Bijlage 2: Advies van de Adviescommissie MOOI

U heeft van de adviescommissie MOOI een advies op uw vooraanmelding ontvangen. Dit advies stuurt u mee met uw de aanvraag. Vul het nummer van de vooraanmelding in op het aanvraagformulier.

Bijlage 3: Projectplan

Wij beoordelen uw subsidieaanvraag op basis van het projectplan. Hierin staan de mijlpalen en go/no go-momenten van uw project, inclusief meetbare indicatoren. Ontbreken deze in uw projectplan? Dan wijzen wij uw aanvraag af. Het projectplan bevat ook de projecttabel. Een model projectplan staat op [Aanvragen subsidie MOOI](#).

Uw projectplan moet ook een plan voor kennisverspreiding bevatten. Kennisverspreiding tijdens het project is belangrijk. Daarom legt u in een plan vast op welke manier de kennisverspreiding plaatsvindt. Dit plan wegen we mee in de rangschikking bij de beoordeling van de slaagkans van de innovatie in de Nederlandse markt en maatschappij.

Bijlage 4: Begroting

U moet een begroting op basis van resultaten opstellen. Een model begroting staat op [Aanvragen subsidie MOOI](#). Vul de relevante werkbladen in de begroting in.

Bij de beoordeling van uw aanvraag letten wij op de bijdrage die u zelf moet betalen. Als u uw eigen financiële bijdrage niet op tijd kunt leveren, is de kans groot dat de uitvoering van het project mislukt of dat het project pas veel later (meer dan een half jaar) van start kan gaan. Daarom wijzen wij uw subsidieaanvraag af als er onvoldoende vertrouwen is in de financiële haalbaarheid.

In het projectplan moet u aangeven hoe u de eigen bijdrage gaat financieren. Dit kunt u bijvoorbeeld onderbouwen met een verklaring van uw bank of investeerder, een (recent) jaarverslag en/of een businessplan. In de modelbegroting vult u op het tabblad financiering de samenvattende tabel over de financiering in. Meer informatie leest u op [Financiering subsidieproject](#).

Bijlage 5: Beschrijving van kennis, ervaring en capaciteiten

U moet een beknopte beschrijving geven van de kennis, ervaring en capaciteiten van de personen die projectactiviteiten gaan uitvoeren, en die relevant zijn om de kwaliteit van het samenwerkingsverband te beoordelen.

Bijlage 6: Mkb-toets (als dat van toepassing is)

Om te toetsen of uw bedrijf een mkb-onderneming is, kunt u gebruik maken van de online [mkb-toets](#).

Bijlage 7: De-minimisverklaring(en)

Voeg voor elke onderneming die overige activiteiten opvoert in zijn begroting of als een OIM-deelnemer mee wil doen, een getekende de-minimisverklaring toe. Dit formulier vindt u op [Standaardformulieren Kaderbesluit nationale EZ- en LNVN-subsidies](#).

Bijlage 8: Samenwerkingsovereenkomst

Voor projectplannen waaraan onderzoeksorganisaties deelnemen, moet u een samenwerkingsovereenkomst opstellen. Deze moet vóór de start van de activiteiten zijn ondertekend.

Sluit op tijd een samenwerkingsovereenkomst af. Bij de verlening van een subsidieaanvraag letten we er namelijk op dat de in het projectplan omschreven activiteiten ook daadwerkelijk uitgevoerd worden door de genoemde partij. Ook als er geen onderzoeksorganisatie aan het project deelneemt, adviseren wij u om een samenwerkingsovereenkomst af te sluiten. Mochten er problemen bij de samenwerking ontstaan, dan is het handig om op de gemaakte afspraken te kunnen terugvallen. Meer over de samenwerkingsovereenkomst leest u in [paragraaf 5.6](#).

Bijlage 9: Verklaring in-kind bijdrage

Een partij die in-kind (in uren) bijdraagt aan uw project en geen subsidie aanvraagt, maar waarvan de kosten wel worden opgevoerd bij de totale subsidiabele projectkosten, moet een verklaring opstellen. In die verklaring staat het bedrag dat aan kosten wordt gemaakt tijdens de looptijd van het project. Deze verklaring moet op briefpapier van de betreffende partij zijn opgesteld. En moet ondertekend zijn door een gemandateerde van deze partij. In de verklaring moet minimaal staan:

- het bedrag van de in-kind bijdrage;
- een toelichting op de activiteiten;
- een toelichting op waarom de partij deelneemt aan het project zonder subsidie aan te vragen.

U stuurt deze verklaring mee met uw aanvraag. Ontbreekt deze verklaring? Dan is uw aanvraag onvolledig en wijzen wij uw aanvraag af.

Tijdens de looptijd van het project moet de partij die in-kind bijdraagt een correcte en overzichtelijke administratie bijhouden. In deze administratie moeten de uren en gemaakte en betaalde kosten per resultaat inzichtelijk zijn. Bij het verzoek tot vaststelling van het project stuurt deze partij een verantwoording mee over de resultaten en kosten.

Bijlage 10: Verklaring ‘Geen onderneming in moeilijkheden’

Als we uw onderneming zien als [onderneming in moeilijkheden](#) wijzen wij uw subsidieaanvraag af. Dit geldt ook als een onderneming in het samenwerkingsverband in moeilijkheden is. Met een beslisschema beoordeelt u of uw onderneming in moeilijkheden is. Daarnaast vult u de verklaring ‘Geen onderneming in moeilijkheden’ in. Ook levert u de meest recente (geconsolideerde) jaarrapporten (met een balansdatum van niet langer dan 18 maanden geleden) en organogrammen (inclusief aandelenverhouding) van de deelnemers aan. Het beslisschema en de verklaring vindt u op [Aanvragen subsidie MOOI](#). Meer uitleg over OIM vindt u in [bijlage 2](#) van deze handleiding.

Op de afwijzing is een uitzondering mogelijk. Als u kwalificeert als OIM kunt u wel subsidie aanvragen onder het de-minimis steunkader. Als u als OIM deelnemer mee wil doen, stuur dan alleen het beslisschema (waaruit blijkt dat uw onderneming kwalificeert als OIM) en de de-minimisverklaring mee met uw aanvraag.

Bijlage 11: Overige bijlagen

Wij raden u aan om (overige) stukken die belangrijk zijn voor uw project mee te sturen met uw aanvraag, zoals:

- rapporten ter onderbouwing van de technische of economische claims die u in het projectplan doet;
- offertes;
- toezeggingen van de bank of investeerder(s);
- uitbestedingsovereenkomst(en).

8 Als uw project subsidie krijgt

Als uw project subsidie krijgt, ontvangt u hiervan schriftelijk bericht in de vorm van een beschikking. Hierin staat hoeveel subsidie u krijgt, welke voorwaarden er gelden en aan welke bepalingen u moet voldoen.

Voorschotten en mijlpalen

U krijgt het subsidiebedrag in delen als voorschot uitgekeerd. Aanvragers en deelnemers krijgen automatisch (als er geen aanvullende voorwaarden gelden) een eerste voorschot binnen 2 weken na verlening en na de start van de activiteiten. Wij betalen het voorschot aan de betreffende deelnemer.

U krijgt in totaal 90% van het subsidiebedrag als voorschot. Dit is in principe lineair verdeeld over de hele projectperiode. Als de voorziene kosten niet evenwichtig per kwartaal zijn begroot, kan de bevoorschotting ook (lineair) per mijlpaal plaatsvinden. Daarvoor moet u een mijlpaalbegroting als onderdeel van de modelbegroting indienen.

Wij betalen de voorschotten binnen 2 weken na de start van een nieuw kwartaal automatisch uit. De laatste 10% van het subsidiebedrag betalen wij na afsluiting, en afhankelijk van eventuele verrekeningen of inhoudingen, bij de vaststelling van het project uit.

Als uw project vertraging oploopt, moet u dit bij ons melden en moet u toestemming vragen via een wijzigingsverzoek. Wij kunnen dan de bevoorschotting aanpassen. Als u langere tijd onterecht voorschotten ontvangt, kunnen wij deze voorschotten terugvorderen en u een boete opleggen.

Wat betekent het krijgen van subsidie?

Als u subsidie krijgt, betekent dit:

- dat u als subsidieontvanger bepaalde verplichtingen heeft op het gebied van bijvoorbeeld rapportage, administratie en het doorgeven van wijzigingen binnen uw project of begroting. Deze verplichtingen staan ook in de subsidiebeschikking.
- dat er tijdens de looptijd van uw project minimaal één keer een inhoudelijk evaluatiemoment plaatsvindt, waarin wij (en eventueel de Adviescommissie MOOI) de voortgang met het samenwerkingsverband bespreken.

Verplichtingen

Als u subsidie krijgt, moet u aan een aantal verplichtingen voldoen. De belangrijkste zijn:

- U houdt een correcte en overzichtelijke administratie bij, waarin de uren, gemaakte kosten en betaalde kosten per resultaat inzichtelijk zijn.
- U voert de activiteiten uit volgens het projectplan en de bepalingen in de beschikking.
- Voor essentiële wijzigingen in de uitvoering van uw project vraagt u vooraf schriftelijk aan ons toestemming.
- U rapporteert zowel inhoudelijk als financieel op verschillende, nader te bepalen, momenten tijdens de looptijd van uw project.
- U maakt één keer per jaar een openbare voortgangsrapportage over het verloop van uw project en de resultaten (dit doet u naast de vertrouwelijke rapportage voor ons).
- Aan het eind van het project stuurt u ons binnen 13 weken een verzoek om de subsidie vast te stellen en stuurt u ons een (openbaar) eindverslag. Voor deelnemers die € 125.000 of meer subsidie krijgen, levert u ook een controleverklaring aan. Deelnemers die tussen de € 25.000 en € 125.000 krijgen, leveren een bestuursverklaring aan.

Publicatie-eis

U moet bij iedere publicatie die gaat over het gesubsidieerde project, vermelden dat u het project uitvoert met de MOOI-subsidie van het ministerie van Klimaat en Groene Groei. Projecten die vallen binnen de missie Gebouwde omgeving vermelden het ministerie van Klimaat en Groene Groei en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Dit doet u met medewerking van de deelnemers in het project of diens medewerkers.

Wat gebeurt er als wij uw aanvraag afwijzen?

Als wij uw subsidieaanvraag afwijzen, ontvangt u hiervan schriftelijk bericht in de vorm van een beschikking. U kunt telefonisch extra uitleg van ons krijgen. Afhankelijk van de reden voor afwijzing, bekijken wij samen met u of er andere financiële ondersteuningsmogelijkheden zijn die wij aanbieden. Mocht u het niet eens zijn met de afwijzing, dan kunt u binnen 6 weken na dagtekening van de beschikking bezwaar aantekenen. Houd er rekening mee dat al gemaakte kosten bij een ze indiening niet voor subsidie in aanmerking komen.

9 Topconsortia voor Kennis en Innovatie en RVO

De Topsector Energie werkt aan een structuur- en organisatiewijziging. Op dit moment is nog niet bekend hoe deze eruit komt te zien. Kijk op www.topsectorenergie.nl voor de laatste informatie.

Het bedrijvenbeleid van het ministerie van Klimaat en Groene Groei is geconcentreerd rondom de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's). Hierin werken bedrijven, onderzoeksorganisaties en de overheid samen aan energie-innovatie. De TKI's zijn geen onderdeel van de overheid. De Topsector Energie en de TKI's vormen vooral 'organiserend vermogen'. De belangrijkste taken zijn:

- programmeren (in samenwerking met kennisinstellingen, bedrijven en overheden);
- opstellen van MMIP's;
- leveren van input voor de inhoudelijke bijlages van de subsidieregeling;
- bouwen van Publiek Private Samenwerkingen (PPS);
- adviseren over projectideeën, het vormen van samenwerkingsverbanden, en het vormen van een netwerk in de sector;
- kennis verspreiden over de resultaten uit onderzoeken, innovatieprojecten en van MMIP's als geheel (in samenwerking met ons).

Samenwerking met een TKI

Om hun rol goed te kunnen vervullen, ondersteunen TKI's bedrijven en onderzoeksorganisaties bij het opzetten van samenwerkingsverbanden voor het indienen van projectvoorstellen voor subsidieregelingen. Wij steunen dit, maar het is niet verplicht. Of u wel of niet contact opneemt met TKI's heeft dan ook geen invloed op de beoordeling van uw subsidieaanvraag.

Verschillende TKI's

Binnen de Topsector Energie werken 4 TKI's:

- Energie en industrie: dit TKI helpt ondernemers en wetenschappers die zich bezighouden met innovaties om de industrie te verduurzamen. We moedigen samenwerking aan tussen innovatieve projecten en het succesvol op de markt brengen van nieuwe producten en technieken.
- Urban Energy: dit TKI verbindt en helpt bedrijven en kennisinstellingen bij de ontwikkeling en het gebruik van energie-innovaties voor verduurzaming van woningen, utiliteitsgebouwen (gebouwen zonder woonfunctie), woonwijken en bedrijventerreinen.
- Nieuw Gas: dit TKI richt zich op een speciaal deel van de energietransitie. Het kijkt naar dat deel waarin duurzame en klimaatneutrale moleculen en duurzame alternatieven een belangrijke rol spelen. TKI Nieuw Gas richt zich op belangrijke onderwerpen, zoals waterstof, groen gas, CCS, geo-energie en systeemintegratie op de Noordzee.
- Offshore Energy: dit TKI helpt alle betrokken partijen in de energietransitie op zee. Het doel is om het energiesysteem van de toekomst vorm te geven. En om de inkomsten van offshore duurzame energie zo groot mogelijk maken tegen zo laag mogelijke kosten. Ook wil dit TKI een positieve invloed hebben op het milieu.

Naast de TKI's heeft de Topsector Energie ook een aantal doorsnijdende thema's die de energiesector, het mkb en de maatschappij betrekken en verbinden. Deze thema's zijn:

- Systeemintegratie
- Maatschappelijk Verantwoord Innoveren Energie
- Human Capital Agenda
- Digitalisering
- Kernenergie
- Financieringsloket

Meer informatie over de TKI's en de dwarsdoorsnijdende thema's vindt u op de [website van de Topsector Energie](http://www.topsectorenergie.nl).

RVO als uitvoerder van onder andere subsidieregelingen

Wij voeren als uitvoeringsinstantie onder andere subsidieregelingen uit. Wij hebben bij de subsidieverlening en -verantwoording een zelfstandige rol als bestuursorgaan:

- Wij voeren de MOOI-regeling uit en verstrekken namens de minister de MOOI-subsidies.
- Wij communiceren over de regeling (informatie over de voorwaarden en inhoud van de regeling).
- Wij adviseren over projectideeën.
- Wij ontvangen de vooraanmeldingen en schakelen de Adviescommissie MOOI in voor het opstellen van advies over de vooraanmeldingen.
- Wij ontvangen de definitieve voorstellen, beoordelen of de aanvragen voldoen aan de voorwaarden, rangschikking de aanvragen en stellen (positieve en negatieve) beschikkingen op.
- We beheren lopende projecten en beoordelen resultaten, voortgang, wijzigingsverzoeken, eindrapporten en vaststellingen.
- We voeren projectbezoeken uit.
- We zorgen voor kennisverspreiding en publicatie van de resultaten van de projecten
- We leveren (monitor)informatie aan over de aanvragen, lopende projecten en resultaten. Dit betreft meta-analyses die input zijn voor de beleidsvorming door het ministerie, bijvoorbeeld welke maatschappelijke opgaven worden opgepakt en welke nog niet. Wij verstrekken geen vertrouwelijke informatie over projecten.

Bijlage 1: Loonkostensystematieken

Er zijn 3 standaardmethodes waarmee u kunt uitrekenen hoe hoog de kosten van een subsidieproject zijn. U mag zelf kiezen welke methode u gebruikt. Meer informatie vindt u in de [Subsidiespelregels](#).

De loonkosten-plus-vaste-opslag-systematiek

Bij deze methode zijn de subsidiabele kosten:

- de directe loonkosten van projectmedewerkers (het uurtarief berekent u door de directe loonkosten te delen door het aantal productieve uren per jaar dat in uw organisatie gangbaar is);
- een opslag van 50% over de directe loonkosten als vergoeding voor de indirecte of overheadkosten van uw organisatie (het gaat dan bijvoorbeeld om indirecte loonkosten en kosten voor huisvesting, kantoorapparatuur en binnenlandse reizen voor werkoverleg);
- kosten van apparatuur;
- kosten van verbruikte materialen en hulpmiddelen;
- overige kosten die u aan derden verschuldigd bent (uitbesteding).

U houdt in uw administratie bij hoeveel projecturen uw medewerkers aan het project besteden en wat de loonkosten van deze medewerkers zijn. Daarnaast houdt u de kosten van apparatuur, materialen en derden (facturen) bij. Deze moeten een directe relatie hebben met het project.

De vaste-uurtarief-systematiek

Bij deze methode zijn de subsidiabele kosten:

- een vast uurtarief per gewerkt uur van € 80 (het vaste uurtarief is een vergoeding voor de loonkosten/arbeidskosten en de indirecte-, of overheadkosten van uw organisatie. Het gaat dan bijvoorbeeld om huisvestingskosten, kosten van kantoorapparatuur en kosten van binnenlandse reizen voor werkoverleg);
- kosten van apparatuur;
- kosten van verbruikte materialen en hulpmiddelen;
- overige kosten die u aan derden verschuldigd bent (uitbesteding).

In uw administratie moeten het aantal door uw projectmedewerkers gewerkte uren en de kosten van apparatuur, materialen en derden (facturen) duidelijk terug te vinden zijn. Deze moeten een directe relatie hebben met het project. Een verantwoording over de werkelijke loonkosten van de medewerkers die aan het project werken, is niet nodig.

De integrale kostensystematiek (IKS)

IKS is een manier om directe en indirecte kosten toe te rekenen aan kostendragers, zoals arbeidsuren of machine-uren. Deze kosten houden verband met, en zijn noodzakelijk voor, het uitvoeren van de activiteiten waarvoor u subsidie aanvraagt. U kunt dus niet alle kosten van de bedrijfsvoering via de IKS toerekenen aan kostendragers.

Een IKS is niet hetzelfde als het simpel delen van alle kosten door de werkbare uren. De kosten moeten via controleerbare verdeelsleutels aan de kostendragers worden toegerekend. Een voorwaarde is dat u uw IKS stelselmatig gebruikt in uw bedrijf of organisatie.

Bij deze methode zijn de subsidiabele kosten:

- de loonkosten van de projectmedewerkers, berekend aan de hand van het IKS-tarief van de functiegroep;
- aan derden betaalde kosten, voor zover deze geen deel uitmaken van IKS-tarief. Deze kosten moeten in uw administratie duidelijk terug te vinden zijn (facturen) en moeten een directe relatie hebben met het project.

Wilt u voor het eerst gebruikmaken van IKS bij een subsidieaanvraag? Start dan een nieuwe aanvraag op onze website ([Integrale kostensystematiek \(IKS\)](#)). Wij toetsen aan de hand van de door u ingevulde 'Eigen verklaring' of uw IKS bruikbaar is bij subsidieprojecten. De toetsing vindt één keer plaats, tenzij uw IKS verandert. Meer informatie over IKS en de Eigen verklaring vindt u op [Integrale kostensystematiek \(IKS\)](#).

Btw

Bent u btw-plichtig? Dan mag u de betaalde btw niet opnemen in de subsidiebegroting. U verrekent de btw in uw aangifte omzetbelasting. Als u niet btw-plichtig bent, is het mogelijk de btw over bepaalde kostenposten mee te nemen in de begroting. Meer informatie vindt u op [BTW bij subsidies](#).

Niet subsidiabele kosten

Niet subsidiabel kosten zijn onder andere de kosten voor een controleverklaring en binnenlandse reiskosten. Administratief projectmanagement is uitsluitend subsidiabel onder overige projectactiviteiten.

Bijlage 2: Is een aanvrager een onderneming in moeilijkheden volgens de AGVV?

Wij mogen geen subsidie verlenen aan een onderneming die op het moment van het verlenen van de subsidie een onderneming in moeilijkheden is. Een 'onderneming in moeilijkheden' (hierna: OIM) is volgens de [algemene groeps-vrijstellingsverordening](#) (hierna: AGVV) een onderneming waarbij zich ten minste één van de volgende omstandigheden voordoet:

- a. in het geval van een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, niet zijnde een MKB-onderneming die minder dan drie jaar bestaat:⁷

wanneer meer dan de helft van haar geplaatste aandelenkapitaal door de opgebouwde verliezen is verdwenen. Dat is het geval wanneer het in mindering brengen van de opgebouwde verliezen op de reserves (en alle andere elementen die doorgaans worden beschouwd als een onderdeel van het eigen vermogen van de onderneming) een negatieve gecumuleerde uitkomst oplevert die groter is dan de helft van het geplaatste aandelenkapitaal. Voor de toepassing van deze bepaling worden met „vennootschap met beperkte aansprakelijkheid” met name de rechtsvormen van ondernemingen bedoeld die zijn vermeld in bijlage I bij Richtlijn 2013/34/EU van het Europees Parlement en de Raad (voor Nederland: *de naamloze vennootschap en de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*), en omvat „aandelenkapitaal” ook het eventuele agio;

- b. in het geval van een onderneming waarin ten minste een aantal van de vennoten onbeperkt aansprakelijk is voor de schulden van de onderneming, niet zijnde een MKB-onderneming die minder dan drie jaar bestaat:

wanneer meer dan de helft van het kapitaal van de onderneming zoals dat in de boeken van de onderneming is vermeld, door de gecumuleerde verliezen is verdwenen. Voor de toepassing van deze bepaling worden met „een onderneming waarin ten minste een aantal van de vennoten onbeperkt aansprakelijk is voor de schulden van de onderneming” met name de in bijlage II bij Richtlijn 2013/34/EU bedoelde rechtsvormen van ondernemingen bedoeld (voor Nederland: *de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap*);

- c. wanneer tegen de onderneming een collectieve insolventieprocedure loopt of de onderneming volgens het nationale recht aan de criteria voldoet om, op verzoek van haar schuldeisers, aan een collectieve insolventieprocedure te worden onderworpen;

- d. wanneer de onderneming reddingssteun heeft ontvangen en de lening nog niet heeft terugbetaald of de garantie nog niet heeft beëindigd, dan wel herstructureringssteun heeft ontvangen en nog steeds in een herstructureringsplan zit; dit betreft steun op grond van de Richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan niet-financiële ondernemingen in moeilijkheden (2014/C 249/01); de regelingen in het kader van COVID-19 vallen daar niet onder;

- e. in het geval van een onderneming die geen MKB-onderneming is: wanneer de afgelopen twee jaar:

1. de verhouding tussen het vreemd vermogen en het eigen vermogen van de onderneming, volgens de boekhouding van de onderneming, meer dan 7,5 bedroeg, en
2. de op basis van de EBITDA bepaalde rentedekkingsgraad van de onderneming lager lag dan 1,0.

⁷ In de OIM-criteria a en b zijn de passages over risicofinancieringssteun weggelaten omdat de MOOI een subsidieregeling is en geen risicofinancieringssteun betreft. Risicofinancieringssteun betreft steun in de vorm van eigen vermogen, quasi-eigen-vermogen, leningen, garanties, of een mix daarvan, in een onderneming met het oog op nieuwe investeringen.

Hoe passen we dit toe?

- Het gaat om een OIM status volgens de AGVV. De-minimissteun mag wel verleend worden aan een OIM. Voorwaarde is wel dat de aanvrager nog ruimte onder de-minimis heeft.
- Het moment van subsidieverlening is bepalend. Maar, we kunnen niet altijd uitstel verlenen om de situatie te verbeteren, omdat we te maken hebben met een tendersystematiek.
- De toets wordt uitgevoerd op het niveau van de aanvrager.
- Als de aanvrager deel uitmaakt van een groep van ondernemingen (een verbonden onderneming), dan wordt de toets uitgevoerd op groepsniveau en wordt ook gekeken naar de aanvrager zelf. Het gaat om de volledige groep, inclusief internationale ondernemingen. Het groepsniveau is dan bepalend.
- Als het gaat om een groep, bepaalt de oprichtingsdatum van de oudste entiteit in de groep de leeftijd van de onderneming.
- De rechtsvorm van de aanvrager en het groepsniveau bepaalt op welke criteria van de OIM-definitie moeten worden getoetst.
- Uitgangspunt bij de financiële toets is de commerciële jaarrekening. Het gaat om de meest recente vastgestelde jaarrekening, waarbij de balansdatum in ieder geval niet langer dan 18 maanden geleden is. Als u een nieuwere concept jaarrekening heeft, stuurt u die ook mee.
- Voor de toets op groepsniveau is de geconsolideerde jaarrekening het uitgangspunt. Als u vrijgesteld bent van het opmaken van een geconsolideerde jaarrekening, verzoeken wij u een door de accountant gecontroleerde consolidatiestaat op te stellen op basis van de enkelvoudige jaarrekeningen van de groepsmaatschappijen.
- Er kunnen ontwikkelingen hebben plaatsgevonden waardoor de laatste jaarrekening geen goed actueel beeld van de onderneming laat zien (bijvoorbeeld door een overname, investeringsronde of financiering van een derde). U kunt dan gecontroleerde, tussentijdse cijfers aanleveren waarin deze ontwikkelingen zijn verwerkt.
- Als de aanvrager deel uitmaakt van een groep, zijn de volgende situaties mogelijk:

Aanvrager in moeilijkheden? (de eigen onderneming)	Groep in moeilijkheden?	OIM volgens de AGVV?
Nee	Nee	Nee
Nee	Ja	Ja
Ja	Nee	Nee
Ja	Ja	Ja

Tabel 4: Situaties onderneming in moeilijkheden

- Voldoende vertrouwen in de financiering van het eigen aandeel in de projectkosten is een apart beoordelingscriterium in de MOOI dat losstaat van de OIM-toets. Vanwege dat vertrouwen kunnen wij - als een aanvrager in moeilijkheden verkeert, maar de groep niet - wel om aanvullende zekerheden vragen, zoals een garantieverklaring.

Hoe controleert u de situatie van de aanvrager?

Op de pagina [Onderneming in moeilijkheden](#) vindt u een beslisschema, waarmee u kunt beoordelen of uw onderneming in moeilijkheden is. Als na invulling van dit beslisschema blijkt dat de aanvrager **geen** OIM is volgens de regels, vul dan de 'Verklaring geen onderneming in moeilijkheden' in en onderteken deze. Lever de getekende verklaring, samen met de samenvatting van het beslisschema (PDF), aan bij het indienen van de aanvraag.

De aanvrager is een OIM volgens de AGVV, wat nu?

Wacht nog even met het aanvragen van subsidie. Kijk eerst of u de situatie van de onderneming kan verbeteren, zodat deze geen OIM meer is volgens de AGVV. Uit ervaring blijkt dat in verschillende gevallen de status OIM op te lossen is. Dit is maatwerk en erg afhankelijk van uw situatie. U kunt denken aan een kapitaalverhoging of een activering van ontwikkelkosten.

Neem contact op met uw accountant om te kijken welke oplossing mogelijk voor u werkt. Wij kunnen u eventueel een handreiking doen die u met uw accountant of financieel adviseurs kunt onderzoeken. Neem hiervoor contact met ons op, ook als u vragen heeft over de verklaring OIM.

De-minimis oplossing

Vanaf 2026 is het mogelijk om subsidie voor IO en EO kosten aan te vragen onder het de-minimis staatsteunkader, ook al kwalificeert uw onderneming als OIM. Vanwege de de-minimis vereisten mag de totale subsidie in dit geval niet meer bedragen dan € 300.000 binnen 3 jaar, en moet u met de de-minimis verklaring verklaren dat deze steunruimte nog aanwezig is.

Bij de beoordeling van de subsidieaanvraag vindt de reguliere financiële analyse van de onderneming plaats. U moet aantonen dat voldoende middelen beschikbaar zijn om het project uit te voeren. Als dat niet het geval is, wijzen wij uw aanvraag af.

Voor een OIM die subsidie aanvraagt op basis van de de-minimisverordening gelden dezelfde steunpercentages en voorwaarden, en moeten de activiteiten gericht zijn op IO of EO (of een combinatie daarvan) zoals gedefinieerd in de AGVV. Ook gelden alle bestaande verplichtingen en voorwaarden van die in de MOOI zijn opgenomen en (gedeeltelijk) voortvloeien uit de AGVV.

Wat moet u meesturen?

Als na invulling van het beslisschema blijkt dat de aanvrager een OIM is volgens de AGVV, vul dan de de-minimis verklaring in en onderteken deze. Lever de getekende verklaring, samen met de samenvatting van het beslisschema (PDF), aan bij het indienen van de aanvraag. De de-minimis verklaring en meer informatie hierover vindt u op onze [website](#).

Bijlage 3: Woordenlijst

Aanvrager

Een natuurlijke persoon of rechtspersoon die voor eigen kosten en risico deelneemt aan het samenwerkingsverband, en namens dit samenwerkingsverband de aanvraag bij ons indient. Wij geven geen subsidie aan een provincie, gemeente of openbaar lichaam, zoals bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Algemene de-minimisverordening

[Verordening \(EU\) nr. 2023/2831](#) van de Commissie van 13 december 2023 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimissteun.

Algemene groepsvrijstellingsverordening

[Verordening \(EU\) nr. 2023/1315](#) van de Commissie van 23 juni 2023 waarbij bepaalde categorieën steun op grond van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag met de interne markt verenigbaar worden verklaard.

Consortium

Zie onder 'Samenwerkingsverband'.

Daadwerkelijke samenwerking

Samenwerking tussen ten minste 3 onafhankelijke partijen om kennis of technologie uit te wisselen of om een gemeenschappelijke doelstelling op basis van een taakverdeling te bereiken,

waarbij de partijen samen de omvang van het samenwerkingsproject bepalen, bijdragen aan de tenuitvoerlegging ervan, en het risico en de resultaten ervan delen. Contractonderzoek en het verrichten van onderzoeksdiensten worden niet als vormen van samenwerking beschouwd.

Deelnemer (mede-aanvrager)

Een natuurlijke persoon of rechtspersoon neemt deel aan het samenwerkingsverband voor eigen kosten en risico. We geven geen subsidie aan een provincie, gemeente of openbaar lichaam, zoals bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen. De subsidie wordt per deelnemer uitbetaald.

Demonstratieproject

Bij een demonstratieproject gaat het om investeringssteun voor praktijktoepassingen door een eindgebruiker/exploitant. Het betreft investeringen in materiële en eventueel immateriële activa. Leaseconstructies zijn mogelijk voor zover het om financiële lease gaat, waarbij de leasener eigenaar wordt van de installatie. Bij een demonstratieproject blijft de installatie ook na het project in gebruik. Is dat niet het geval, omdat de installatie gedemonteerd wordt of stil komt te staan, dan is er mogelijk sprake van een pilotproject. Binnen de MOOI-regeling krijgen demonstratieprojecten geen subsidie, terwijl pilotachtige activiteiten wel onderdeel van het project mogen zijn.

Derden

Derden voeren een deel van het project uit in opdracht en op kosten van de aanvrager. Met een derde kan een uitbestedingsovereenkomst gesloten worden.

Go/no go-moment

Het moment waarop u belangrijke beslissingen neemt over vervolgstappen in uw projectplan. Vaak is dit ook het moment waarop u mogelijk moet kiezen voor een ander type vervolg dan oorspronkelijk benoemd in uw projectplan.

Intermediair

U kunt besluiten om iemand anders (een intermediair) in te schakelen om de subsidieaanvraag in te dienen, bijvoorbeeld als uw organisatie niet zelf over een eHerkenningmiddel beschikt. Vaak is dit een (subsidie)adviseur, maar soms ook een moeder- of zusterbedrijf. Uw intermediair heeft dan een machtiging nodig om namens u of uw organisatie op te treden.

Als de naam van uw onderneming of het KvK-nummer afwijkt van die van de subsidieaanvrager (penvoerder), dan bent u een intermediair en heeft u een rechtsgeldig ondertekende machtiging nodig.

Kleine onderneming, middelgrote onderneming, mkbonderneming

Onder een mkb-onderneming (in de zin van de verordeningen 70/2001 en 364/2004 van de Europese Commissie inzake staatssteun voor kleine of middelgrote onderneming) wordt verstaan een onderneming die:

- minder dan 250 (klein: 50) werknemers heeft en
- een jaaromzet heeft van niet meer dan € 50 miljoen (klein: € 10 miljoen) óf
- een jaarlijks balanstotaal heeft van niet meer dan € 43 miljoen (klein: € 10 miljoen), en
- niet voor 25 procent of meer van het kapitaal of van de stemrechten in handen is van één of meerdere onderneming(en) die niet aan deze definitie voldoen, met uitzondering van openbare participatiemaatschappijen, van ondernemingen van risicokapitaal of van institutionele beleggers, als deze individueel noch gezamenlijk in enig opzicht zeggenschap over de onderneming hebben.

Als de onderneming onderdeel is van een groep, telt het totaal van de groep. Bekijk ook onze [mkb-toets](#).

Lokaal eigenaarschap

Lokale inwoners en bedrijven zijn (deels) eigenaar van een zonne- of windpark.

Mijlpaal

Een moment in uw project, waarbij activiteiten hebben geleid tot het behalen van een of meer resultaten. Er wordt iets concreets opgeleverd op weg naar het eindresultaat en dat moet door ons verifieerbaar zijn op basis van informatiebronnen en vooraf geformuleerde indicatoren.

Ondernemer

Een natuurlijke persoon of rechtspersoon (niet zijnde een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld) die een onderneming in stand houdt (niet zijnde een onderneming die bij regeling van de minister van Klimaat en Groene Groei is uitgesloten).

Onderneming

Iedere eenheid, ongeacht haar rechtsvorm of wijze van financiering, die een economische activiteit uitoefent.

Ondernemingen in een groep verbonden

Een 'groep' is een economisch geheel, waarin verschillende onderdelen met elkaar zijn verbonden in een organisatie. Het gaat dan om natuurlijke of privaatrechtelijke (rechts)personen. Zij zijn direct of indirect verbonden met andere rechtspersonen of vennootschappen binnen dat geheel. Dit kan zijn door:

- ingelegd kapitaal (meer dan de helft);
- aansprakelijkheid als vennoot; of
- vanuit (overwegende) zeggenschap over andere rechtspersonen/vennootschappen.

De precieze juridische omschrijving staat in [artikel 1 van het Kaderbesluit nationale EZ-subsidies](#).

Onderzoeksorganisatie

Een onderzoeksorganisatie is een organisatie voor onderzoek en kennisverspreiding, zoals bedoeld in [artikel 2, onderdeel 83, van de AGVV](#) en paragraaf 1.3, onderdeel ee, van het O&O&I-steunkader, bestaande uit:

- a. onder a, b, g of h van de bijlage van de [Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek](#) genoemde instelling voor hoger onderwijs;
- b. andere dan onder subonderdeel a bedoelde geheel of gedeeltelijk meerjarig door de rijksoverheid gefinancierde onderzoeksorganisatie die activiteiten verricht met als doel de algemene wetenschappelijke en technische kennis uit te breiden;
- c. geheel of gedeeltelijk door een andere staat gefinancierde openbare instelling voor hoger onderwijs gelijkwaardig aan een instelling als bedoeld onder subonderdeel a; of

d. geheel of gedeeltelijk door een andere staat meerjarig gefinancierde onderzoeksorganisatie die activiteiten verricht met als doel de algemene wetenschappelijke en technische kennis uit te breiden gelijkwaardig aan een instelling als bedoeld onder subonderdeel b ([artikel 4.1.1 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies](#)).

Deze definitie betekent voor de MOOI, dat alleen de universiteiten, hogescholen en organisaties voor toegepast onderzoek (de zogeheten TO2-instellingen) en soortgelijke organisaties uit het buitenland kwalificeren als onderzoeksorganisatie. De TO2-instellingen zijn Deltares, MARIN, NLR, TNO, en Wageningen Research.

Penvoerder

De aanvrager is ook de penvoerder. De penvoerder verzorgt de correspondentie en de rapportages namens het hele samenwerkingsverband. De penvoerder voert een deugdelijke administratie van de uitvoering van het projectplan.

Pilot(project)

Een project dat past binnen de thema's van de oproep, bestaande uit experimentele ontwikkeling waarbij een experimenteel prototype product, procedé of dienst wordt getest in een omgeving die representatief is voor het functioneren onder reële omstandigheden, met als hoofddoel verdere technische verbeteringen aan te brengen aan producten, procedés of diensten die niet grotendeels vaststaan.

Een pilot valt onder de definitie van experimentele ontwikkeling, zoals bedoeld in [artikel 2, onderdeel 86 van de AGVV](#). Het kan gaan om nieuwe producten of processen, of om het aanmerkelijk verbeteren van bestaande producten of processen. De internationale stand van onderzoek en techniek is de maatstaf bij het bepalen van de mate van innovatie.

Projectplan

Het projectplan bevat een beschrijving van het project. De beschrijving is opgebouwd uit een samenhangend geheel van achtergrond, doelstelling, resultaten, activiteiten die tot die resultaten leiden, projectorganisatie, deelnemers, slaagkans, beheersing van risico's, vernieuwing, kennisoverdracht en financiering van het (eigen aandeel in het) project.

Projectkosten

Kosten die een subsidieontvanger na het indienen van de aanvraag heeft gemaakt en betaald, en die noodzakelijk zijn en rechtstreeks aan de uitvoering van het project zijn toe te rekenen.

Prototype

Een origineel model dat zo gemaakt is, dat het alle technische kenmerken en mogelijkheden van het nieuwe product bezit.

Ruimtebeslag

De ruimte die een wind of zonnepark inneemt.

Samenwerkingsovereenkomst

In een samenwerkingsovereenkomst zijn rechten, plichten en aansprakelijkheden van alle betrokkenen vastgelegd. U maakt afspraken over de wijze waarop wordt omgegaan met de bijdrage in de kosten, het delen in de risico's en uitkomsten, de verspreiding van de resultaten en de toegang tot en de regels voor de toewijzing van intellectuele eigendomsrechten. Wij adviseren om de volgende punten in deze overeenkomst op te nemen:

- De deelnemers in het samenwerkingsverband;
- De doelstelling van de samenwerking;
- De manier waarop u samenwerkt;
- De duur van de samenwerking;
- De onderlinge verdeling van kosten en risico's;
- De onderlinge verdeling van de subsidie;
- De verspreiding van de projectresultaten;
- De onderlinge verdeling van de intellectuele eigendomsrechten.

Samenwerkingsverband

Een verband dat bestaat uit ten minste 3 niet in een groep verbonden ondernemingen. In een samenwerkingsverband kunnen naast ondernemingen andere partijen deelnemen, zoals onderzoeksorganisaties. Deze fungeren in dat geval als volwaardige partners in het samenwerkingsverband. Een samenwerkingsverband is verplicht onder de MOOI-regeling.

Een derde telt niet mee als deelnemer in een samenwerkingsverband. Partijen die in-kind (zonder subsidie aan te vragen) tellen wel mee als deelnemer. Partijen die cash meefinancieren tellen niet mee als deelnemer. Een gemeente of provincie kan deelnemen in het samenwerkingsverband, maar kan geen subsidie ontvangen. De bijdrage van de provincie of gemeente kan meetellen als steun, of het nu om uren of een cash bijdrage (subsidie) gaat.

Zie [paragraaf 5.7](#) voor meer toelichting.

Uitbesteding

Een relatie tussen de aanvrager, die een project voor eigen rekening en risico uitvoert, en een derde aan wie de aanvrager een deel van de activiteiten van dat project uitbesteedt.

De aanvrager dient zelf substantieel werkzaamheden in het project uit te voeren. De uitbestedingsrelatie moet zijn vastgelegd in een overeenkomst tot uitbesteding.

Essentiële uitbestedingen zijn uitbestedingen die een belangrijke bijdrage leveren aan het slagen van het project.

Ook uitbestedingen met een grote omvang (meer dan 10%) ten opzichte van het totale project vallen hieronder.

Niet essentiële uitbestedingen worden bij de beoordeling van de samenwerking buiten beschouwing gelaten.

Dit is een publicatie van:
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Graadt van Roggenweg 200 | 3531 AH Utrecht
Postbus 8242 | 3503 RE Utrecht
T +31 (0) 88 042 42 42
E klantcontact@rvo.nl
www.rvo.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen in opdracht van het ministerie van Klimaat en Groene Groei en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

© Rijksdienst voor Ondernemend Nederland | januari 2026
Publicatienummer: RVO-287-2025/BR-DUZA

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) stimuleert duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving. RVO werkt in opdracht van ministeries en de Europese Unie.

RVO is een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken.

Hoewel deze publicatie met de grootste zorg is samengesteld, kan RVO geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten. De teksten zoals gepubliceerd in het Staatsblad en de Staatscourant zijn leidend.